

Излиза на 15 и на 30 съ-
ки месецъ.

Писма, статии и дописки
са исприваждатъ до Ивана А-
женова въ Букурещъ, до Д.
В. Хранова въ Русчукъ и до
жн. „Промышление“ въ Ца-
риградъ.

Администрацията са на-
мира на Str. Sv. Anton, № 14.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникътъ е:

За Ромъния . . . 12 фр.
За Русчукъ и
Австрия 14 „
За сичка Ев-
ропейска Турция . . . 16 „
За Россия 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

Вѣтрецъ вѣе отъ камъ сѣверъ
Люлѣе върбите
И приспива пловдивчене,
Пълни имъ гърдите
Съ прохладица, съ тиха нѣжностъ
Съ любовь и съ надѣжди . . .
Не спи само една душа,
Не спатъ черни вѣжди, —
Душа търси чиста любовь,
А алени уста
Шѣпнатъ тихо и пѣчно:
„Останала пуста
Оназъ къща, вовъ която
Два рода живѣятъ
И двѣ искри отъ ненавистъ
Одавна вече тлѣятъ! . .
Мене мама на грѣкъ даде
Да стана кирия . . .
Чегато са щастиего
Зема смѣхъ кирия!
Отъ утреньта до вечерята
Кирикъ проповѣда,
Че само той е билъ човѣкъ! —
Ние сме говѣда, —
Че и господъ на небето,
Който надъ насъ влада
И който ни дава здраве
Е грѣкъ изъ Елада.
„Що сте вие? Диви хора,
Казва той сърдито,
Кои вдатъ, като свине,
Трици изъ корито.
Грѣкътъ е далъ на Европа
Сократа, Платона,
Кои то сж въ науката
Скиптръ и корона,
А вамъ е далъ апостоли
Хилѣди свѣтие . . .
Глѣдай сега коя си ти
И кои сме ние!“
Не може вече мойто сърце
Да търпи, да слуша
Какъ безчести народътъ му
Даже и киръ Гуша
Цинцаринътъ, крадливецътъ, —
Битолска просия,

Която е совѣстѣта си
Дала подъ кирия!
Не земайте, момиченца,
Грѣцките свѣтие,
У тѣхъ нѣма за насъ добро,
Съ тѣхъ не можемъ ние.

ТРИ КАРТИНИ ИЗЪ БЪЛГАРСКИЯТЪ ЖИВОТЪ.

„Маминото дѣтенце.“

III.

— Ела мами, ела сине! Сѣдни при мене . . .
Азъ ща му покажа какъ са биятъ чорбаджийските
дѣца. Не плачи, мое дѣтенце! Азъ ща кажа на ба-
ща ти да ти купи жълто поѣсче, говорила нѣжната
майка, гладила по главата своето тѣле и клатила
главата си.

— Тие харесже сѣкога ще да ти развалатъ
снѣтъ, говорилъ вулканътъ и търкалъ брадата си.
— Тамамъ бѣхъ заспалъ . . . Сжнувахъ. Чѣкай,
чѣкай . . . Какво сжнувахъ? Ха, сжнувахъ, че ти
бѣше станала мечка и играеше предъ конакътъ . . .
Водеше та единъ циганинъ . . . А азъ сѣдѣхъ съ
забитинътъ и пиѣхме ракия. А донесе ли Иванъ
ракията?

— Ето я, отговорила чорбаджийката.

— Налѣй ми.

— Бобако, дай и мене ракийка, казалъ Нено-
виятъ наследникъ.

— Ти си още малакъ . . . Не пий ракия. Ко-
йто пие ракия, той не става човѣкъ. Само чапкж-
нете пиятъ ракия, проповѣдалъ Нено.

— Азъ искамъ да пия ракия и да стана като
тебе, отговорилъ синътъ.

— А нема азъ сжмъ чапкжнинъ? попиталъ ба-
щата и поуципналъ синътъ си за гушата.

— А защо ти пиешъ ракия? попиталъ синътъ.

— Азъ сжмъ голѣмъ, а ти си малакъ, отгово-
рилъ бащата.

— А нема малките чапкжне сж по-лошави отъ
голѣмите?

— Ахъ, какавъ си ти левусти Пѣнко! казалъ
бащата и заповѣдалъ на майката да налѣе и на
остроумниятъ ораторъ малко ракийка.

— Пини си, сине, пини си, мами! . . . Ако ти тѣгли сърцето, то си попивай по малко. Нашата ракия не е като другите. И цариците могат да я пиятъ. Послѣ тие думи майката налѣла съ равия една отъ оние чаши, които преди цивилизацията са наричаха винйови, и подала я на своето единиче. „Налѣй ѝ малко водица,“ казала тя.

— Безъ вода е по-сладка, отговорилъ Николчо, и послѣ испилъ ракията, чмокнуалъ два пѣти съ устните си и подалъ чашата на майка си, която въ това време глѣдала на своето дѣте съ такова умилно выражение, съ каквото обикновенно глѣдатъ оние майки, които сж чуле за дѣцата си нѣщо похвално.

Ето какъ сж живѣле тие двѣ щастливи души, които сж са приготвяле да оставатъ наслѣдници и да умножатъ човѣческиятъ родъ; ето какъ сж живѣле тие двѣ лоеви сърца, които сж са надѣле да отхраниатъ достоенъ и родолюбивъ синъ, подъ крилото на когото да преминатъ своята старостъ; най-послѣ, ето какъ сж живѣле тие два гражданина, които сж са уважале отъ простите смъртни, които сж играле важни роли въ казанлъжската история и които сж са приготвяле да оставатъ славно име. . . . А Николчо се расалъ и расалъ. Гюловата ракия, която била изпитана отъ него въ градината, имала такова чудно влияние на неговата натура, щото послѣ тоя знаменитъ день, той добилъ воля да продължи захванатото дѣло съ особена енергия и да докаже на своите родители, че тѣхните спѣстени капитале нѣма да му пресѣднатъ. . . . Най-напредъ Николчо са постаралъ да си намѣри другаре, защото даже и казанлъжската гюлова ракия изисква весели компании и сладки бесѣди. Но азъ ви казахъ вече, че Николчо е ималъ голѣмо сходство съ родителите си, които сж държѣле главите си високо, които сж говорили съ по-сиромасите отъ тѣхъ високомерно и които сж презирале голаците и босаците. Това твърде важно дѣло доволно чѣсто туряло нашиятъ херой въ затруднително положение. „Стояновиятъ синъ обича да заповѣда, а Христовото хлапе не ми е по годините, мислилъ Николчо. — Азъ трѣба да си намѣра такавъ другаринъ, който би изпълнялъ моите желания и който би билъ така сжщо чорбаджийски синъ.“ Но Николчовите желания останале напразни. Чорбаджийските синове, които имале доволно важни причини да живѣятъ самостоятелно и да управляватъ своите подданици по своята воля, не могле да са сближатъ съ Николчо, защото имената на неговите родители са въртѣле и день и нощъ на сичките езици, които имале способностъ да издаватъ звукове. Но човѣческата сѣдбина е доволно чудна и вѣтарничева жена. Единъ день Невиниятъ синъ затворилъ очите си и отишѣлъ да са порасходи край градътъ съ нѣколко свои полудругаре, отъ които единътъ билъ попски синъ, а другиятъ дяволска унука. Това са случило именно въ онова време, когато Николчо захваналъ вече да запна по прозорците и да са занимава съ Евините дѣщери. Захванало да са смѣркава. Слжницето грѣло слабо, пилетата полѣтѣле камъ гнѣздата си да успо-

коятъ своите уморѣни членове, комарете брънчѣле налѣво и надѣсно, нѣколко пеперуди са премѣтале една презъ друга, жабите квакале въ блатото, нѣколко крави мукале предъ портите си и вѣтарътъ добилъ успокояващи свойства. Въ това време Николчо и неговите другаре дошле при една върба, извадиле изъ джебовете си двѣ доволно голѣми стжклета съ ракия и една хартийка съ бадемъ и сѣднали на тревата.

— А купи ли локма-руху? попиталъ единъ отъ Николчовите другаре, който ималъ блѣдно лице, кривъ носъ и дебѣли устни, и на когото името било Христѣо Новиятъ.

— Купихъ, отговорилъ другиятъ, който ималъ червени и дебѣли бузи и чисто бѣло лице, и на когото името било Михалъ попскиятъ синъ.

— А за какво ви е локма-руху? попиталъ Николчо.

— Ахъ ти, лапни мухчо! казалъ Христо и извикотилъ са отъ сичкото си сърце. — Ти, както са види, нѣма да испеденчашъ занаятътъ, а хората казватъ, че скоро ще да заминешъ и гологанъ-бейовците! Ако въ нашата гюлова ракия са налѣе малко локма-руху, то тя може да възкреси и мъртвите. Тѣй е то! Само сопотненците и калоферците я пиятъ безъ локма-руху. А знаешъ ли какво казваше докторътъ? — Който пие гюловицата безъ локма-руху, той изгубва калеврите си, както ги бѣше изгубилъ и сопотненецътъ.

— А който я пие съ локма-руху, той са жени на вересия, казалъ Николчо и хваналъ другаринътъ си за носѣтъ.

А знаете ли каква игра е изигралъ единъ отъ новите докторе въ Казанлъкъ? Напилъ са (съ локма-руху) гюловица и отишѣлъ въ една къща да види една болна жена, а въ тая къща са намирало едно чернооко сѣрненце, което му са харесало. На пиените хора са харесватъ и самодивите, а момиченцето на болната жена, — ако и да не било за докторътъ, — не било за изхвъргане. Докторътъ хваналъ болната майка за ръката, попиналъ ѝ жилата, поглѣдалъ ѝ езикътъ, рѣкалъ ѝ да си тури на петите топли керпиче и казалъ на момиченцето да му донесе малко водица. Момиченцето излѣзло. „А знаешъ ли защо сжмъ дошѣлъ?“ попиталъ той майката. — „Дошѣлъ си да ма видишъ, отговорила тя зачудено. — Азъ працахъ да та викатъ.“ — „Не е то така, казалъ докторътъ. — Азъ дойдохъ да са годя.“ — „А за кого мислишъ да са годишъ?“ попитала болната. — „За вашето момиче,“ отговорилъ той. Жената са зачудила и казала на лѣчителътъ да ѝ даде да са поразмисли, да поговори съ мажътъ си и съ дѣщеря си и да му отговори на другиятъ денъ, но гюловата ракия бива луда даже и тогава, когато са пие съ локма-руху, и докторътъ обявилъ на болната, че той не може да чѣка и че годѣжътъ трѣба да стане тутакси. Майката, която била умна жена, пожелала да са възползува отъ гюловата ракия, защото момичето ѝ, което принадлежало на сиромашки родители и което нѣмало осо-

бени прелѣсти, никога не би намѣрило по-добаръ младоженецъ, и за това повикала по-голѣмичкиятъ си синъ и испроводила го да повика баща си, който въ това време са намиралъ въ крѣчмата и пропивалъ своята седмична печѣлба. Бащата дошѣлъ и довелъ съ себѣ си нѣколко души свои роднини и приятели. Когато добрите хора испиле още по нѣколко чаши гюловица и когато си поприказале за едно за друго, то майката са исправила на постѣлата си и обявила на събранието, че докторътъ иска дъщеря имъ. Провзлѣзло още едно писне, и докторътъ билъ сгодѣнъ. Той далъ на момичето крѣстенътъ си и десетина едри жѣлтици, между които са намирале и нѣколко калпави ирмилчета . . . Послѣ годѣжътъ честното събрание са нализало до толкова, щото гюловицата захванала да не намира вече свободно мѣсто, вържала са назадъ и текла по брадите на своите любители. Отишле си по срѣдъ нощъ, и едни отъ тѣхъ писале *мислете*, други *нашове*, а трети *онове*. Докторътъ, който не билъ въ състояние да напише самостоятелно нито просто *люде*, трѣгналъ камъ къщата си подъ менторството на четири силни раце, които го държѣле подъ мишниците, и подъ ръководството на едно разумно същество, което му мѣстило краката. На другиятъ день той спалъ почти до пладне . . . Когато са пробудилъ и когато повикалъ слугата си да му подаде да са омие, то нѣколко ранобудници отъ вчерашните негови приятели, надъ които даже и най чистата гюловица нѣмала „аллилуйско“ влияние, влѣзле въ стаята му, климнале съ главите си, поухилиле са и казале: „Честита ви радость.“ Докторътъ са хваналъ за носѣтъ, защищалъ са, потъркалъ очите си и тупналъ си кракѣтъ с одарѣтъ, — той мислилъ че спи, — по неговото упражнение останало съвсѣмъ напразно. „Честита ви радость,“ повториле гостите. „Каква радость? Какво са е случило! Да не са е отѣлила стрипината крава?“ питалъ докторътъ и мигалъ, като куче въ воденица. „Ние ти казваме за годѣжътъ,“ отговориле гостите. „Какавъ годѣжъ?“ „Боже мой, той не помни!“ казалъ попъ Кънъ. „Нема не помнишь, че ние та годихме знощи вечеръ?“ попиталъ попъ Желѣзко. Когато докторътъ чулъ тие не твърде утѣшителни думи и когато си припомнилъ своята пловдивска годѣница, то по тѣлото му преминале студени трѣпки. „А за чие момиче са сгодихте?“ попиталъ той. Събранието опулило очите си и раззидало „въсприѣмниците“ си. Повдигналъ са смѣхъ, похържни и различни разсѣждения. „Азъ бѣхъ пиянъ, азъ нищо не помна, азъ са върцахъ отъ Ташъ-бунаръ, азъ са бѣхъ накланкалъ като копачъ,“ говорилъ докторътъ. „Пиянъ, непиянъ, а момичето е вече твое,“ отговорилъ единъ. „Хайде да идеме у невѣстата, защото одавна вече та чѣкатъ,“ говорилъ други. „Хайде облѣчете са,“ заповѣдалъ трети. „И такава свадба до сега не е бивала въ Казанлъкъ,“ говорилъ четвърти. Когато събранието изказало сичките свои мнѣния, разсѣждения и обвинения, то докторътъ са ударилъ по челото и извикалъ: „Ето какво ми направи провлѣтата гюлова

ракия.“ „Благословенное вино и провлѣтое пиянство,“ проговорилъ попъ Желѣзко и померисалъ джубето си, което му давало духовна храна, защото то имало обичай да са облива съ гюловица събки петъ минути. „А какъ вие пиете гюловицата — съ локма-руху ли или безъ локма-руху?“ попиталъ даскалъ Славе и поглѣдалъ докторътъ въ очите. „Съ локма-руху,“ отговорилъ докторътъ печално. „Чудно!“ проговорилъ даскалъ Славе и поглѣдалъ изъ прозорецѣтъ камъ крѣчмата, въ която сѣдѣле нѣколко посѣтители и наслаждаде са чувствително. Докторътъ навелъ главата си и мислилъ така философически, както обикновено мислятъ оние нещастни хора, които сѣ прехапале езикѣтъ си. Най-послѣ той са обърналъ камъ сватовете, помолилъ ги да го оставатъ да са облѣче и зарѣчалъ имъ да го почѣкатъ или въ крѣчмата или у невѣстата, на която името и къщата му станале вече извѣстни. Събравшите са излѣзле. „Приготови конѣтъ ми,“ казалъ докторътъ на слугата си и поглѣдналъ изъ прозорецѣтъ. „А дѣ ще да идете?“ попиталъ слугата. „Не е твоя работа, отговорилъ докторътъ сѣрдито. — Ти си наиди кириджийски конъ и намѣри ма въ Пловдивъ. Събери сичкиятъ ми калабашъкъ и донеси го съ себѣ си.“ Слѣдъ нѣколко минути послѣ тоя разговоръ докторътъ припуцалъ вече конѣтъ изъ полето и достигналъ благополучно първото село . . . „Ето ти и гюлова ракия! бѣбралъ той и боялъ са да поглѣда назадъ. — На хубаво мерише проклѣтата проклѣтница. Да не имъ са е видѣлъ ни гюлтѣ, ни корѣнѣтъ му . . . Да изсѣхне до корѣнѣтъ . . . Насмалко щѣхъ да почерна главата си. „Пий я съ локма-руху,“ казва Славе. Ето ти и локма-руху . . . Главата ми е заприличала на пазарджийско кѣло. Да ли не щатъ да испрататъ слѣдъ мене потеря? . . . Господи, свѣти Никола, избавете ма отъ това премѣждие, и азъ ви давамъ дума, че никога вече нѣма да тура въ устата си казанлъшка ракия.“

Ахъ, да го земе дяволѣтъ! Тая казанлъшка гюлова ракия е измислена, вървайте ми, отъ нѣкой дяволъ или отъ нѣкой магиосникъ. Ако я пиешъ, то не можешъ да са откачишь отъ нея; ако захванешъ да мислишь за нейната меризма, за бистрината ѝ и за достойнството ѝ, то и насѣне глѣдашь чаши, бурета, стаклета и хунийчета; а ако захванешъ да говоришь за нейниятъ родъ и происхождение, то заборавашь работата си, изгубвашь мислите си между гюловете и между казанете и главата ти са преобразява на рѣшетка, презъ която пловдивските кокони прецѣждатъ сладкото си . . . Хайдете най-послѣ да оставиме и ние тая пушина, да идеме подъ върбата и да видиме какво прави Николчо и неговите другаре, защото захваща вече да мрѣква. Когато трите надѣжди на казанлъшкото бѣдѣще изцѣдиле едното стакло, то предъ тѣхъ са исправилъ синѣтъ на Хюсеина Налбантинѣтъ, който е извѣстенъ на сичките по-опитни казанлъшки младежи и който са ползува не съ твърде похвална слава между своите братия. Ако вие да би попитале нѣ-

вого отъ нашите учени младежи за качества и за нравствеността на тоя още младъ човѣкъ, то тие би ви разказале множество похвални историйки и различни хероически подвиги, които е той направилъ изъ градътъ и които отговарятъ на тѣхните прогресивни достойнства; а ако би попитале за него и за неговото поведѣние неговите роднини и старите турци и бѣлгаре, то би получили такавъ отговоръ, който би ви накаралъ да затѣкнете ушите си и да побѣгнете презъ деветъ земи въ десетя и презъ деветъ води студени. И наистина, Хюсеиновиятъ синъ са дружилъ само съ оние казанлъшки „мамини чедица“, които спале да пиятъ, ъле да пиятъ и живѣле да пиятъ. Той и Николчо са помѣрисале, харесале са единъ другиму, залюбили са единъ въ другото и трѣгнали да мѣратъ улиците и полетата. „Инстинктътъ е второ правило,“ казватъ умните хора.

— Отъ тие двѣ момченца ни една майка нѣма да види никакво добро, говорилие старците и климале главите си. — Ако са не удаватъ въ нѣкоя вода или въ нѣкое блато, то непременно ще да бѣдатъ обѣсени. Отъ рано сѣ захванале да пиятъ и да ходатъ по кавенетата и по кѣрчмите! А какво глѣда Нено? Ако Хюсеиновиятъ синъ е сираче и нѣма кой да му държи юздата, то Неновиятъ нехрани-майковецъ не би трѣбало да са остави безъ дървенъ господъ.

— Подобни хора трѣба да са затварятъ при лудите и да имъ са налива на главата студена вода, защото отъ пиянниятъ бѣга и лудиятъ, говорилъ Али-ага и гладилъ братата си. — Ако азъ да би ималъ властъ, то би имъ ударилъ по петдесетъ денегека и извадилъ би изъ главите имъ сичките гюлови меризми, а послѣ би ги изгонилъ изъ градътъ да не мѣрсатъ чистото и доброто. Краставата коза трѣба да са изгони изъ стадото, защото нейната краста твърде лесно може да премине и на другите кози. И Нено заслужва двацетъ тоѣги по петите. Отхранилъ е коджамити ластагаринъ, а не може да му държи дизгинете! За убиване сѣ такива бащи.

Такова е било общественото мнѣние за Неновиятъ наслѣдникъ, ако неговата чедолубива родителница и да мислила, че като Николча ниде нѣма и че на чорбаджийските синове трѣба да са прощаватъ множество прегрѣшения. Да видиме сега какво е происходило подъ вѣрбата. Веселата компания, при която дошле още нѣколко градски чапкъне, продължала да пие гюловица и да ъде бадемъ до първи пѣтли, и когато нѣколко души, които още не биле достигнали до послѣдниятъ градусъ, поискале да са вѣрнатъ въ градътъ, то двамина хѣркале вече на тревата и не разбираше нито отъ дума, нито отъ силните юмруци на Христа, който билъ опитенъ въ сѣко едно отношение и който, по неговите собствени думи, ималъ въ корѣмтъ си достаточна трагия. Послѣ дълги борби, послѣ отчаянни усилия и послѣ неподвижни сѣпротивления, двамина отъ компанията биле оставени подъ божиятъ покривъ, а останалите трѣгнали камъ градътъ.

— Утре вечеръ трѣба да направиме свѣсѣмъ друго, говорилъ Христо и махалъ съ ръцете си. — На гладно сѣрце са не може. „Гладни Корнелии не може да надвие на бѣла-Рада . . .“

— Ра-ра-ки-и-я са не пи-пи-е слѣдъ ъд-е-ене-то . . . Ние не сме ру-у-си, говорилъ Николчо и килкалъ са насамъ-нататакъ.

— А нѣма е грѣхота да пиеме и вино? попиталъ Христо.

— Виното трѣба да пиятъ копачете и попове. Ние не сме жаби, казале нѣколко гласове.

— Утре вечеръ ние трѣба да опечеме двѣ-три агнета и да повикаме цигане, казалъ Христо и подскокналъ.

Компанията са сѣгласила. Въ това време юнаците са приближили до градътъ и раздѣлили са: едни трѣгнали налѣво, други надѣсно, а трети право напредъ. Николчо, налбантскиятъ синъ и Христо останале сами.

— А кой дяволъ ни носи по това време въ градътъ безъ фенеръ? Ако ни хване кольтъ, то сичкото веселие ще да излѣзе изъ носѣтъ ни, казалъ налбантскиятъ синъ.

— Хайдете да идеме тамъ и да поискаме Нопиниятъ фенеръ, казалъ Христо и искнотилъ са.

— Дѣ тамъ? попиталъ налбантскиятъ синъ.

— Вѣрвете слѣдъ мене и ще да видите.

Слѣдъ нѣколко минути трите приятеля са запрѣле предъ една малка къщица и потропале тихо на вратата . . . Около къщицата царувала мѣртва тишина, месѣчината освѣщала стѣната на противоположната къща и блѣстѣла съ сичкото свое величие, милионе звѣзди са лѣщѣле по-небето, нощенъ вѣтрецъ духалъ отъ камъ полето, — и нищо повече . . .

— Земи едно камаче и хвѣрли го вѣтре презъ прозорецѣтъ, казалъ Николчо, който въ това време захваналъ вече да дохожда въ себѣ си.

Христо земалъ камаче, хвѣрлилъ го и ударилъ стѣклото на прозорецѣтъ. Слѣдъ нѣколко минути изъ процѣпнѣтъ на уличната врата са зачулъ тихъ женски гласъ, който питалъ съ голѣма осторожностъ кой е и що иска.

— Отвори, казалъ Христо и почукалъ по вратата съ указателниятъ си пѣрстъ.

Вратата са отвориле и триумвиратѣтъ влѣзаль въ Венериниятъ храмъ.

(Продължава са).

ЗА ДОИСТОРИЧЕСКИТЕ ВРЕМЕНА.

Още въ 1660 година французските и нѣмските миссионери съ еднакъвъ ужасъ разказваха за тие крѣвожѣдни народи и за тѣхните страшни тѣржества. Тие говорятъ, че не преминува нито единъ день, безъ да са случи нѣкое варварско дѣло, защото глупавото човѣчество обича да има голѣмо количество тѣржественни празници. Днесъ християнските и мохамеданските миссионери употребляватъ сичките си сили да просвѣтатъ баремъ колко-годе африканските и австралийските главо-

рѣзци, да укротатъ тѣхните варварски нрави и да ги удържатъ отъ крвожѣдните обичаи; но по много мѣста тѣхните надѣжди и до тая минута не сж могле да са увѣнчѣятъ съ добаръ успѣхъ. Единъ протестантски мис-
сионеринъ пише изъ Вадахъ, отъ 11. Юния 1860 г., слѣ-
дующето: „Азъ бѣхъ приглашенъ да ида въ Абомей. Като пропѣтувахъ два дѣня, азъ срѣшнахъ на пѣтътъ такавъ единъ човѣкъ, който бѣше облѣченъ добре и ко-
гото носѣха, както обикновенно бива у черните сѣще-
ства, на носилки. Той бѣше окруженъ отъ множество робове, които джржѣха надъ него умрели, щото нищо да не нарушава неговото спокойствие. Него сжпровождаха множество сжтници, отъ които азъ узнахъ, че тоя не-
щастенъ човѣкъ е билъ назначенъ да бѣде хвърленъ въ морето едновременно съ двамата стражаре на приста-
нището, защото послѣдните, като знаѣше добре входѣтъ въ пристанището, сж могле да покажатъ пѣтътъ на усоп-
шиятъ краљ, ако му бѣде благоугодно да са кѣше въ морето, за да избѣгне отъ подводните камане и отъ ко-
раловите скали. Въ Канна, мѣстопребиванието на кра-
льтъ, ние мамѣрихме новъ владѣтель. На 16. Юлия ние дойдохме въ столицата и тутакси добихме позволѣние да са представиме на краљтъ, който владѣше надъ черните, щото, безъ никакво сжмѣнение, са считаше за голѣма честь. При тая ауденция новиятъ краљ ни посо-
чи, въ присѣдственето на сжбравшите са около него купове черни хора, които сѣдѣха на колѣне, камъ единъ човѣкъ, който са намираше посрѣдъ стаята съ свѣрзани назадъ ръце. Тоя човѣкъ бѣше назначенъ за посланникъ, когото новиятъ владѣтель желаеше да испроводи при свойятъ предшественикъ или при свойятъ усопши ба-
ща, за да му занесе извѣстие за това, щото происхож-
даше сега между него и мене. Послѣ ауденцията тоя човѣкъ бѣше заведенъ и закланъ на гробѣтъ, въ който лѣжеше усопшиятъ краљ. Когато преминаха четири часа, то при краљ Багада довѣдоха още четири черни невол-
ника, слѣдъ които водѣха и носѣха еленъ, маймуна и голѣма птица. Сичките тие сжщества, съ исклучението на птицата, бѣха обезглавени, като получиша нѣколко поржчения за усопшиятъ краљ. Тѣмъ бѣше заржчано да извѣстатъ умрѣлиятъ за праздненствата и за страшното клане на хората, съ които новиятъ краљ е почтилъ па-
мѣтъта на свойятъ предшественикъ, и за предстоящите крвопродития, които ще да са дадатъ така сжщо за честѣта на умрѣлиятъ. Единъ отъ тие нещастни бѣше длженъ да извѣсти за тие нѣща духовете, които на-
блюдаютъ и управляватъ голѣмите търговски мѣста; други бѣше длженъ да раскаже за тие крѣжави про-
изшествия на сичките морски животни; трети са обя-
ваше да сжбщи сичкото това на онне духове, които са скитатъ по голѣмите пѣтища; четвъртиятъ да извѣсти за случившето са жителите на небесната тѣврдина. На еленѣтъ бѣше дадено такава сжщо поржчение, т. е. нему бѣше заржчано да извѣсти сичките четвероноги животни, които живѣха изъ горите. Маймуната са назначаваше да лази по сичките вѣтви до върховете на джрветата (разбира са като духъ), за да разгласи на сичките по-
добни на себѣ си за случившето са. Птицата бѣше по-
щастлива отъ сичките свои сжтници. Ней дадоха сво-
бода за това, защото тя въ висшите въздушни пластове,

трѣбаше да раскаже на пернатите обитатели на горите какво произхожда на земята. Когато бѣха принесени сичките тие жертви, Багада стана отъ своего сѣдалище, извади саблята си и провжзгласи отъ височината на пре-
столѣтъ си: „Въ настоящето време, като станахъ краљ на това господарство, азъ сжмъ са рѣшилъ да стѣпча подъ краката си сичките врагове на усопшиятъ краљ, и за това азъ мисла да ида най-напредъ въ Аббеокута и да отмжста на неговите жители за пораженнето на мои-
ятъ предшественикъ.“ Двама избранни повѣрени, бли-
жни на краљтъ, които сѣдѣха на колѣне, са повдигнаха и повториха казанното отъ краљтъ; послѣ тѣхъ станаха и другите членове на сжбранието, и сичките тие отидоха въ градѣтъ, защото мѣстопребиванието на краљтъ са намираше извънъ него. На слѣдующиятъ дѣнь краљтъ даде приказание да бѣдскатъ съ тѣпане, за да свикатъ подданиците му, и да обяватъ по сичките улици и тър-
жища, че голѣмите жертви за честѣта на усопшиятъ ще да са захванатъ слѣдъ нѣколко дѣня. Това тържество са откри въ нѣдѣля на 22. Юлия. Утренѣта презъ тоя дѣнь бѣха обезглавени на публичните улици сто мѣже, а по вѣщита сж биле заклани тайно такава сжщо число жени. При безпрестанното пушкание изъ нехелните пуш-
ки, краљтъ излѣзе изъ дворецѣтъ си и бѣше посрѣш-
натъ отъ 190 князове и княгини и отъ 90 по-високи офицери. Сѣки отъ тие (повече отъ 200) високи велможи бѣше довелъ на крадьтъ отъ 2 до 4 неволника, които бѣха длжни да погинатъ подъ ножѣтъ за честѣта на усопшиятъ краљ. Но непостижимо и непонятно е това, че тронца отъ португалците изъ различни приморски гра-
дове дойдоха така сжщо, за да поднесатъ на краљтъ, освѣнъ бикове, овне, кози, птици, монети отъ мѣдени чурупки, сребарни монети, ромъ и др. т., и 20 невол-
ника, които така сжщо са назначаваша за жертва. Изъ това са види, че представителите на португалската на-
ция въ тая варварска земя не сж отишле тѣврде далече въ распространеннето на християнството. И така, рѣз-
нята са повтаряше ежедневно и даже приемаваше по-
голѣми и по-широки размѣри. На 1. Августа царѣтъ дойде въ градѣтъ, за да присѣдствува лично при погрѣ-
бальните церемонии. Въ гробѣтъ на покойниятъ краљ затвориха 60. човѣка, 50 овна и 50 кози, и освѣнъ тѣхъ значително количество пѣтали и цѣли купове монети. Тогава царѣтъ откри тържественното шествие около свойятъ дворецъ. Него сжпровождаваха сичките по-ви-
соки сановници. Неговото излазилие изъ голѣмите град-
ски вратници, а така сжщо и неговото вжзвжрщанне презъ тѣхъ, са сжпровождаваха съ безчисленни пушкания. По-
слѣ това на градските улици бѣха заклани изново 50 души неволници. За тая цѣль бѣха назначени 60 души, но царѣтъ освободи отъ смъртъта десетѣте. На другиятъ дѣнь царѣтъ хвѣрга отъ височината на дворецѣтъ си цѣли шени пари между сжбравшите са громади негови подданици, единствено за това, за да са наслади отъ зрѣлището на онне хора, които са биѣха до крѣвъ за нѣколко ситни „каури.“ Тие варварски обряди са про-
дължиха цѣль мѣсѣцъ: едно клане са замѣняваше съ друго, и присѣдствующите велможи ежедневно поднасяха голѣмо количество дарове, въ числото на които посто-
янно са намираха много обрѣченни на жертва неволници.

На 1. Септември азъ добихъ дозволение да са върна на онова мѣсто, което ми бѣше назначено за пребиваніе, т. е. въ Вида, но съ такова условие, че трѣба да са ява изново слѣдъ шестъ недѣли и да присѣдствувамъ при продължението на тая голѣма церемонія. Като са явихъ исправно по приказаніето на кралѣтъ, азъ бѣхъ воеденъ въ дворецѣтъ му. При входѣтъ мене порази възмѣтително зрѣлище: по земята лѣжѣха 90 тѣла на преди нѣколко минути обезглавени хора, изъ които крѣвъ се още течеше по земята, като образуваше малки рѣчици; главите имъ бѣха налѣзани на мѣздраци, които бѣха нарѣдени на два джаги рѣда, и оставени за утѣшение на народѣтъ, който са бѣше събралъ да глѣда. Когато азъ излѣзохъ предъ кралѣтъ, той ми показа подароците, които мислѣше да неспроводи на усопшиятъ си родителъ. Тие дарове са състоѣха отъ колѣсници, отъ голѣми блюда, отъ чайници, отъ сахарници и отъ маслики, сичкото това бѣше отъ чисто сребро; прекрасно изрѣбени възглавници, постѣлки, столица на колца, която са привождаше въ движение отъ шестъ амазонки, и други подобни предмѣти. Като преминаха нѣколко дена, то изново бѣха заклани 60 черни неволници, а по прошествието още на нѣколко дена пакъ 30: крѣвопролитията нѣмаха край. На главного тѣржище предъ дворецѣтъ, който бѣше заграденъ съ висока стѣна, бѣха направени вѣзвѣшания, на които кралѣтъ са качваше доволно чѣсто, за да хвѣрга на народѣтъ монети и драгоцѣнни нѣща, защото намираше удоволствие да глѣда борющите са гладници. Но главорѣзаніето на хората се още са продължаваше, и азъ сѣмъ увѣренъ, че въ продължението на това страшно праздненство бѣха заклани повече отъ 2,000 човѣка, мѣжете публично, а жените вѣтре въ дворецѣтъ. Въ времето на праздненствата, които са извършили въ присѣдствіето на миссионерете и на европейските консуле, кралъ Багада обявилъ тържественно, че той има намѣрение да излѣе сичкото свое отмѣщение на земята Аббеокута, дѣто неговиятъ баща претѣрпѣлъ поражение. Въ 1851 г. тогавашниятъ кралъ ималъ противъ обитателите на тая земя ожесточена война, която затемнила неговата по-напредна слава и силно поколебала вѣрованіето на народѣтъ въ непобѣдимостта на Дагомея. Старовременното господарство Яриба са разрушило и изъ неговите развалини са образоваде нѣколко малки царства, между които Аббеокута била, както са чинило, едно отъ най-могѣщественните. Въ нея са намирале повече отъ 160,000 войника, които са занимале преимущественно съ земледѣлие, защото жителите считале за грѣхъ да влизатъ въ тѣрговски сношения съ своите сѣплеменници. По причина на това господарствено учрѣждение, въ Аббеокута дохождаде множество промишленници изъ различни господарства, които са старале да добиятъ богатства съ нападения, съ обире и съ продажба и покупка неволници. Тие пришелци, разбира са, били принимавани съ отворени обятия. Крѣвожѣдните владѣтели на Дагомея распространяде своите опустошителни набѣги така далеко, што тѣхната земя била обиколена съ пространна безлюдна пустиня; само Аббеокута са съпротивляла на тѣхните нападения, и за това недостатокѣтъ въ човѣческите жертви станалъ осѣтителенъ, защото, освѣнъ нѣколко хи-

лѣди плѣнници, които са назначале за неволническата тѣрговия съ португалците и съ сѣверо-американците, не би биле достаточни човѣческите жертви за поддържаніето на блѣскѣтъ, който билъ нуженъ на царскиятъ дворецъ. По-напредниятъ кралъ самъ казалъ на единъ пѣтешественникъ: „Безъ покорѣніето на сѣсѣдните земи е невѣзможно да сѣдържавамъ нито една недѣля ни армията си, ни харемѣтъ си.“ Нему било необходимо да завладѣе Аббеокута, за да не бѣде вече недостатокъ въ крѣжавите прислѣдования, безъ които владѣтелите на това господарство тѣврде скоро би могле да дойдатъ на еднаква степенъ съ малките князове, които населяватъ планините и които сѣ забораваени отъ сичкиятъ свѣтъ. Но за да са вмѣкне въ земята, камъ който сѣвѣсѣмъ напразно са е стрѣмилъ баща му, Багада ималъ нужда отъ различни военни орудия, като напѣмѣръ, отъ пушки отъ топове и др. т., и желалъ даже да има предохранително въоружение, т. е. такова облѣкло, каквото сѣ носиле нѣкога си европейските рицаре, напѣмѣръ, лати и щитове, които би биле непроницаеми за пушечните куршуме, и др. т. Сичкото това Багада е можѣлъ да добие само отъ блѣдите, и за тая цѣль той измишлялъ всевъзможни хитрости. Така напѣмѣръ, той са старалъ съ сичките си сили да добие довѣрїето на европейците; той ги увѣрѣлъ, че са отказва отъ своите езически богове, и пригласалъ въ дворецѣтъ си миссионерете изъ Вида съ сичкиятъ черковенъ блѣскъ на католицизмѣтъ; най-послѣ, той употрѣблялъ сичките си сили да привлѣче на своята страна католическите миссионере, и за да испѣжани своята цѣль, обѣщалъ са да испѣжани сичките предписани отъ тѣхъ за неговата особа условия. Тие условия биле: да са отдалечатъ отъ оние пѣтища сичките пѣдоле, по които би преминуваде миссионерете; да са отстранатъ сичките символически знакове на идолопоклонството, които сѣ са обличале въ военни дрѣхи; да са унищожатъ оние обряди, при които миссионерете сѣ са подвѣргале подъ различни унижеция; най-послѣ, да са даде на миссионерете свободенъ входъ въ сѣко време въ кралевскиятъ дворецъ. Сичките тие условия биле признати отъ кралѣтъ съ особена радостъ: Багада са обѣщалъ даже да хвѣрли отъ себѣ си сѣки единъ блѣскъ; той носилъ само жѣлтъ и синъ поѣсъ надъ своята проста бѣла дрѣха и една вѣрвь съ стѣклена манѣста около шѣята си. Сичките тие обѣщания и увѣрѣния, или, по-вѣрно да кажеме, сичките тие смиренни постѣпоци възбудиле въ миссионерете надѣжда, че въ Дагомея ще да вѣсѣтрѣжествува християнската религія; но на тая приятна мечта било сѣждено да просѣжествува не тѣврде дълго време. Още въ Октомври 1861 година Боргеро (католически миссионеринъ) видѣлъ въ Дагомея само едно, но страшно клане; сичката земя са преобразила на касапница, и хората биле рѣзани, като домашни животни. Испѣжнителите на Багадовата воля, които биле въоружени много по-добре, нежели преди време, нападнаде на покрѣстенното вече племе аббеокути, и сичките жители или биле заклани на мѣстото, или, като имъ вѣрзаде рѣцете и краката, биле хвѣрлени въ неволническата кошара на Багада.

(Продължава са).

ИЗЪ ФИЗИОЛОГИЯТА.

VII.

Измѣненіето на храната.

Питанието или храненіето е необходимо за човѣческитѣ животѣ, за поддържаніето на здравето, за възстановленіето на силите и за възобновленіето на изгубените части на тѣлото, които сѫ станали жертва на дѣхапнето, на изпотиваніето и на извѣрженіята. Множество писатели си сѫ задавали въпросъ: какво значеніе иматъ различните родове храна относително храненіето на тѣлото? и мислили сѫ, че сѫ разрѣшили тоя въпросъ, като сѫ доказвали, че сичките части на нашето тѣло са хранатѣ отъ кръвта; а като са основѣвали на това, тие изводили заключение, че човѣкътъ е длъженъ да употребява именно такава храна, която съдържа въ себѣ си сичките елементи на кръвта, или, да кажеме по-ясно, да употребява такива елементи, които са преобразяватъ послѣ пицевареніето на кръвъ. Разбира са, че това заключение е справедливо, но ние го намираме за недостатъчно, защото то се още ни не обяснява какво значеніе има тая или оная храна при храненіето на човѣческитѣ организмѣ. Въ жилите на ирландскитѣ сиромашѣ, който са хранятъ само съ бѣрбой, са заключава не по-малко кръвъ, нежели въ жилите на ингелизинтъ, за когото една порядочна порция мѣсо и една чаша пиво сѫставляватъ необходима потребностъ сѣка заранъ: нашите шопе са хранатъ исклучително съ кукурузъ, съ оцѣтъ, съ чушки и съ фасулъ, но въ тѣхните жили тече токова кръвъ, колкото и въ жилите на ескимосътъ, който ѣде само риба, и на нѣмецътъ, който живѣе да ѣде; най-послѣ, въ жилите на бедунтъ, който са хранятъ само съ оризъ, тѣче такава сѣщо кръвъ, каквато и въ жилите на парижскитѣ аристократи, които исплъняватъ сѫвѣстите на Массе или на Биша почти буквално. И така, ако храната на различни народи и на различни личности и да не е еднаква, то сѫставтъ на кръвта имъ остава сѣщиятъ. Ето защо ние свободно можеме да кажеме, че храненіето не зависи само отъ кръвта и че въ него иматъ значеніе и други причини, съ които ние трѣба да са опознаеме по-отблизо преди да захванеме да разгѣждаме отдѣлните питателни вѣщества на тая или на оная храна. Главното основание на питанието е слѣдующето: питанието зависи не само отъ кръвта, но и отъ бѣрзината, съ която произхожда обмѣнътъ на частиците. Кръвта може да са уподоби на такавъ капиталъ, който сѫставлява источникъ на човѣческото сѣществование. Човѣкътъ живѣе отъ процентите или отъ печѣлбите, които му донася капиталътъ. Ако желаеме да добиеме печѣлба, то капиталътъ трѣба да са намира въ постоянно движение. Подобно явление ни представлява и кръвта. За да бѣде мисалъта ни понятна, ние сме длъжни да привѣдѣме примѣръ. Да си представиме, че два човѣка иматъ еднакавъ капиталъ, който са сѣстои отъ 1000 жлтици. Първиятъ е положилъ своятъ капиталъ въ банката и получава отъ него 50 жлтици годишно; а вториятъ го пуца въ търговски ходъ три пѣти въ продълженіето на годината и сѣки пѣтъ неговиятъ капи-

талъ му донася доходъ 3%, слѣдователно въ продълженіето на това време той получава отъ своята главина 90 жлтици. Кажете ни сега, кой отъ тие двѣ лица ще да добие повече сѣрдства въ животътъ? Разбира са, че онзи, на когото капиталътъ въ продълженіето на една година са пуца три пѣти въ търговски спекулации. И така, бѣлгаринътъ и ингелизинтъ иматъ еднакво количество кръвъ или равенъ капиталъ. Различіето между тѣхъ са сѣстои само въ числото на предприятіята, въ които са употребява капиталътъ имъ, т. е. въ дѣятелността и въ движенията на суммата. Ингелизинтъ работи много, труди са неутомимо и хранятъ са съ здрава и съ хранителна храна; при сѣки ударъ на своятъ тѣжакъ чукъ той губи чрезъ усиленното дѣханне различни частици отъ тѣлото си, т. е. голѣма частъ отъ своятъ капиталъ, който трѣба да са гѣрне назадъ; той работи съ едаръ потъ на челото, който чучурна изобилно по лицето му, а тоя потъ така сѣщо изнася съ себѣ си множество частици изъ кръвта или изъ тѣлото, които така сѣщо трѣба да дойдатъ на мѣстото си; най-послѣ, неговото тѣло са намира въ енергическа дѣятелностъ, капиталътъ му са намира въ силно движение, слѣдователно и печѣлбите му трѣба да бѣдатъ изобилни и да вѣрпатъ заеменното. Ето защо ингелизинтъ ѣде много и употребява добра и здрава храна. Разбира са, че ако той да би употребявалъ такава храна, каквато употребява бедунтъ, то, при своята усилна и тѣшка работа, неговиятъ капиталъ би са умалилъ и послѣдовало би банкрутство. Но разумниятъ работникъ не прави така. Той пуца своятъ капиталъ въ силно движение, харчи много, но и добива много. Съ една дума, капиталътъ на ингелизинтъ са намира въ бѣрзо обмѣнение, а при подобна дѣятелностъ обмѣните на вѣществата между тѣлото и кръвта произхождатъ така сѣщо тѣвѣрде бѣрзо. Ирландецътъ ни представлява сѣвсѣмъ друго. Тое е увѣнчалъ, ленивъ и безгриженъ, защото са хранятъ само съ бѣрбой, защото не пуца въ движение своятъ капиталъ и защото дава малко и получава малко, т. е. защото работи малко и хранятъ са лошаво. Бѣрбойтъ, който е не тѣвѣрде хранителенъ, не може да донесе на капиталътъ му голѣми проценти, а за да не произлѣзе банкрутство, тѣлото трѣба да работи малко и да не харчи много. Да земеме за примѣръ животните. Сѣки отъ васъ знае, че онзи конь, който са хранятъ добре, не само че бива силенъ и бѣрзъ, но още добива нѣкаква си живостъ, ивѣгавостъ и енергия. Ако два добре отхранени вода могатъ да возатъ свободно 800 оки, то четири неотхранени едвамъ сѫ въ сѣстояние да исплънатъ сѣщата служба. И така, нека ни бѣде позволѣно да повториме още веднашъ, че добрата и хранителната храна сѣздава дѣятелни работници, бистри умове, здрави тѣла, енергически души и гиздави снаги, а бѣрбойтъ, качемакътъ и пр. сѫ источникъ на мѣрзедѣтъ, на глупостъта и на безсиліето. Ирландецътъ, който са хранятъ само съ бѣрбой, е ленивъ; романинътъ, който ѣде исклучително само мамалига (качемакъ), е глупавъ; рускиятъ мужикъ, който са хранятъ само съ квасъ и съ краставици, е ограниченъ, и пр. И така, ние трѣба да обмѣнеме своето вниманіе не на кръвта и не на нейното количество, а на обмѣната на частиците и на тѣхното бѣрзо

или лениво движение, т. е. ние трѣба да обърнеме сичкото свое внимание на качеството на храните, които са смилатъ легко, които са преобразяватъ бързо на кръвь и отъ които зависи най-главната сила на тѣлото и на душата. Изъ сичкото това, щото казахме по-горе, ние ще да извѣдеме заключение, че оние хора, които са занимаватъ съ тѣшки работи и които са намиратъ въ силни движения, сж джлжни да употрѣбляватъ най-много такава храна, която би върнала скоро и изобилно изгубенните частици на кръвьта. Ето защо ние не трѣба да оцѣняваме хранителните вѣщества по тѣхниятъ съставъ, а по бързината и по лекостта, съ които тие са преобразяватъ на кръвь. Храната, която сжджржа въ себѣ си малко количество съставни части на кръвьта, но преобразява са скоро и лесно, е много по-добра отъ оная, която сжджржа въ себѣ си голѣмо количество отъ тие вѣщества, но преминува въ кръвьта полека. Освѣнъ това, ние видѣхме вече, че еднообразната храна дѣйствува вредително на човѣческото здраве, а отъ промѣната на хранителните вѣщества произлази противното. Но храната зависи твѣрде много и отъ своето приготвление. Ако едно ѣдене е сготвено добре, то, — освѣнъ дѣто има добаръ вкусъ, — са смилда бързо и преобразява са още по-бързо на кръвь . . . И така, ако трудолюбивиятъ работникъ съ своите тѣшки трудове донася въ къщата си, сжджржа жената си и стареа са за благоденствието на дѣцата си, то отъ своята страна и добрата стопанка принася на къщата си, на мъжѣтъ си и на дѣцата си не по-малка полза, когато приготвяла вкусна и здрава храна, която произвожда нови сили. Да виднеме сега какви именно вѣщества сж необходими за човѣческото съществуване, т. е. каква трѣба да бжде нашата храна, която би ни давала двойни сили при извършването на нашите тѣшки занятия. Но преди да захванеме своето обзрѣние, ние трѣба да повториме, че човѣческото тѣло са състои отъ такива смѣщи вѣщества, отъ каквито и неговата храна. Но защото неговите духовни преимущества, неговиятъ характеръ, неговите наклонности, желання, помышления и стрѣмления и неговите дѣйствия биватъ различни и подвѣржаватъ са на многочисленни измѣнения, то и кората на нашиятъ духъ, т. е. нашето тѣло, трѣба да бжде съставено отъ различни материяли, които да поддѣржатъ сѣка негова частвица. Науката ни доказва, че колкото единъ народъ или една личностъ употрѣблява повече разнородна, лесно-смилаема и хранителна храна, толкова повече са обогатяватъ и неговите духовни сили. Доказано е вече, че храната измѣнява почти сжвършено природните свойства не само на човѣкѣтъ, но и на животните, и преобразява ги сжвсѣмъ на други смѣщества. Остроумниятъ физиологъ Молешотъ съ иждна справедливостъ захваща своето замѣчтелно сжчинение „За храната и за храненето“ съ слѣдующите думи: „Храната е преобразовала дивата котка въ наша домашна.“ Самата природа е надарила човѣкѣтъ съ такива признаци, които показватъ песжмѣнно, че неговото естествено назначение е да са храни съ разнообразна и съ добре приготвенна храна. Ако разглѣдаме по-внимателно оние животни, които са хранатъ само съ растителна, и оние, които употрѣбляватъ животна храна, то тутакси ще да забѣлѣжиме

и сжотвѣтствующето различие въ тѣхната организация. Зѣбите на тревоядните животни по своето устройство приличатъ на нашите корѣнни ѣзби, и тая форма необходимо са обусблѣваля са съ тѣхното назначение да преживятъ, т. е. да разгризватъ ситните влакна и мрѣжади на растенията, въ които са намиратъ хранителни вѣщества. Напротивъ, зѣбите на плотоядните животни, които сж назначени да разжсватъ и да жгачватъ животната храна, биватъ изострѣнни отгоре. Такова сжщо различие ни представлява и устройството на стомахѣтъ: растителната храна са преобразява на кръвь по-тѣшко отъ мѣсната, въ която са заключаваатъ вече извѣстни частици кръвь, и за това у животните, които са хранатъ съ растения, стомахѣтъ са сжстои отъ нѣколко отдѣления. По-голѣмата частъ отъ тревоядните животни преживятъ, т. е. храната изъ първото отдѣление на стомахѣтъ са върща изново въ устата имъ и изсигнява са съ зѣбите. Плотоядните животни никога не преживятъ. Така сжщо и червата на животните, които са хранатъ съ растителна храна, биватъ много по-длѣги отъ червата на плотоядните, защото окончателното преобразование на храната въ кръвь са извършва въ червата; а тая работа за травоядните животни бива по-тѣшка, а за плотоядните по-легка, защото у послѣдните кръвьта отчасти са е образовала вече въ самата храна. У човѣкѣтъ заедно съ рѣзците и гливките сжществуватъ и корѣнни жѣби; а неговиятъ стомахъ и неговите черва сж приспособени да преобразяватъ въ кръвь не само растителната, но и животната храна. Тука сме джлжни да забѣлѣжиме, че ако животното са храни само съ мѣсна храна, то бива диво, хитро и свирѣно, а ако са храни само съ растителна, то става кротко, глупаво, тѣриѣливо и лепиво. И така, днесъ не трѣба вече никакво сжмѣнение, че влиянието на храната, което дѣйствува на духовната страна на човѣкѣтъ, на неговиятъ характеръ и на сичкиятъ негововъ животъ, е твѣрде голѣмо. Котката ни представлява доволно ясенъ примѣръ до каква степенъ храната може да измѣни духовната и тѣлесната природа на животното. Дивата котка е хищна и свирѣна и има жѣси черва, а домашната има джлги черва и бива сжнлива, и само въ твѣрде рѣдѣи случаи изсказва своята първообразна природа, т. е. своите хитрости. Отъ тука са види, че разнообразната храна произвожда разнообразно устройство на тѣлото, даже и на духовната страна на животните, слѣдователно ние можеме да заключиме, че природата, която е надарила човѣкѣтъ съ органи за приѣманнето различни храни и съ разнообразни духовни качества, изисква, щото и самата храна да бжде здрава, лековарима и разнообразна. Да поговориме сега за самата храна.

(Проджжжава са.)

КРАТКИ ПОНЯТИЯ ЗА ЗЕМЛЕДѢЛИЕТО.

• Ако пожелаеме да опредѣлимъ количеството на черноземѣтъ въ тая или въ оная почва, то ние можеме да удовлетвориме своето желание твѣрде лесно. Да земеме една бучка изсушена черноземна почва, която би са сжстоила отъ 100 драма тѣжелина, и да я изгориме. Ако направиме това, то почти сичкиятъ черноземъ ще да изгори, т. е. ще да са

преобрази на газъ и ще да са улѣтучи въ въздухътъ, а на земята ще да останатъ само минералните вѣщества. Като притѣглиме остатокътъ на изгоренната почва, то ще да видиме, че въ нея нѣма вече 100 драма, а много по-малко. Да предположиме, че въ нея ще да останатъ само 90 драма, а това означава, че въ нашата почва са намиратъ $\frac{10}{100}$ частъ черноземъ и $\frac{90}{100}$ други вѣщества. Качеството на черноземътъ са опредѣлява съ количеството на азотистите вѣщества, присѣдствието на които ние можеме да узнаеме даже по меризмата на димътъ, който са отдѣлява въ онова време, въ което произхожда гореннето на почвата. За насъ сж сжъпоцѣнни въ почвата именно оние вѣщества, които са намиратъ повече пжти въ животните. Но за това ние имаме вече случай да говориме. Ако ние запалиме косми, кожа, мѣсо и въобще животни части, то меризмата на димътъ, който произхожда отъ горѣнието, ще да са отличава доволно чувствително отъ димътъ, който са образува отъ горѣнието на дървата, на сѣното и на други растителни вѣщества. Изъ сичкото това слѣдува, че ако черноземътъ при горѣнието испуща изъ себѣ си неприятна меризма, която има сходство съ оная, която са появява когато гориме косми, пера, мѣсо и др. т., то това е признакъ, че въ почвата са намиратъ азотисти вѣщества; и, наопаки, ако при горѣнието на черноземътъ са отдѣлява такавъ димъ, който нѣма твърде неприятна меризма, то това е признакъ, че въ почвата азотистите вѣщества сж малко или че сжвѣсѣмъ ги нѣма. За да опредѣлимъ способността на почвата относително влажността, т. е. до колко тя задържа въ себѣ си воденистите вѣщества, ние сме длжни да земеме сто драма почва, да я изсушиме и изново да я претѣглиме. Сухата почва, разбира са, ще да бжде по-легка отъ влажната, и изпарившето са количество ще да покаже количеството на бившата въ нея вода, а заедно съ това и способността на почвата въ заджраваните на влажността. Разбира са, че той опитъ трѣба да са прави или тутакси послѣ дждътъ, или послѣ продължителните суши: въ пжрвиятъ случай ние ще да опредѣлимъ способността на почвата относително поѣманието ѣ въ себѣ си вода, а въ вториятъ — нейната способностъ да заджржава влагата въ продължението на извѣстно време. Като опредѣляваме отъ камъ тая страна почвата, която желаеме да купиме, ние трѣба да избереме именно онова време, което е послѣдвало послѣ голѣмите суши, и тогава, колкото повече намѣриме въ почвата влажностъ, толкова и нейните достоинства ще да бждатъ по-голѣми, защото въ подобни случаи ние никакъ вече не трѣба да са боиме, че продължителните суши ще да иматъ важно влияние на засѣяните отъ насъ растения. За да опредѣлимъ въ почвата количеството на оние вѣщества, които са разлагатъ лесно въ водата, — а слѣдователно и лесно са вемукватъ отъ корѣните на растенията, — ние трѣба да земеме една малка буца суха почва, да я туриме въ нѣкол чаша, да я смѣсиме съ вода и да я оставиме да са уталожи. Въ такавъ случай сичко, што са растворя въ водата, ще да остане въ „растворѣтъ“, а на джното ще да останатъ оние вѣщества, които сж нерастворяеми. Когато излѣме водата, когато изсушиме остатокътъ и когато го претѣглиме, то ще да видиме, че той ще да тѣгне не толкова, колкото е тѣгналъ по-преди, т. е. колкото е тѣгнала цѣлата буца; и ако тѣжелината на почвата ни бжде извѣстна до началото на опитътъ, то недостатокътъ отъ тѣжелината ще да ни покаже колко са нами-

ратъ въ нашата почва лесно-растворими вѣщества. За да опредѣлимъ количеството на варѣтъ, който са намира въ черноземътъ, ние трѣба да употребиме такова едно срѣдство, което са намира въ апотеките (сплицария) и което са нарича солна кислота. Тая кислота ние можеме да добиеме въ сѣка аптека и цѣната ѣ е твърде умѣрена. Въ Европа тя са продава по 6 гроша оката, а съ една ока ние можеме да произведеме стотина опита. Да земеме остатокътъ отъ почвата, който е останалъ послѣ опредѣлението на количеството отъ лесно-растворимите вѣщества, да го изгориме, т. е. да извадиме изъ него черноземътъ, и да претѣглиме остатокътъ. Да рѣчеме, че той остатокъ ще да има тѣжина отъ 100 драма. Ако ние налѣме на той остатокъ солна кислота, то той ще захване да шипи, ако въ него са намира варѣ, сж единенна съ вжгленна кислота. Солната кислота, като изгонва вжгленната, са сжединява съ варѣтъ и преобжрща нерастворимиятъ вжгленно-киселъ варѣ на такова вѣщество, което са распуца въ водата твърде лесно. Ако ние послѣ това налѣме вода, то сичкиятъ варѣ ще да са распусти въ нея, а на джното на сжсудѣтъ, въ който ние правиме опитъ, ще да остане само гнила и пѣсакъ. Ако ние излѣме водата, ако изсушиме тинята и ако я претѣглиме, то недостатокътъ отъ тѣжелината ще да ни покаже количеството на варѣтъ въ почвата. Като отдѣлимъ отъ почвата черноземътъ, т. е. лесно-растворяемите въ водата вѣщества и варѣтъ, то не е тѣжко да опредѣлимъ и находящето са въ нея количество пѣсакъ и гнила. За да удовлетвориме своето желание, ние сме длжни да разклатиме добре сжсудѣтъ, въ който са намира тинята и водата, и послѣ да я оставиме да са уталожи. Въ такавъ случай пѣсакътъ, който е по-тѣжакъ, ще да падне на джното, а надъ него ще да са уталожи гнилата. Ако направиме той опитъ въ стжкленце, то по дебѣлината на двата плита ние ще да опредѣлимъ доволно лесно количеството на гнилата и на пѣсакътъ въ тая или въ оная почва. Но съ той способъ ние ще да опредѣлимъ количеството на пѣсакътъ и на гнилата само приблизително, защото заедно съ пѣсакътъ ще да паднатъ ниско въ сжсудѣтъ и множество гнилни частици, и намъ понѣкогашъ ще да са чини, че количеството на гнилата въ нашата почва е много по-малко, отъ колкото е наистина. Като знаеме свойствата и влиянието на гнилата и на пѣсакътъ, отъ които зависи твърде много богатството на растителното царство, то за земледѣлецътъ бива изрзвичайно важно да опредѣли тѣхното количество съ голѣма точностъ, и за тая цѣлъ той може да употреби особенъ приборъ, който са нарича отмѣтникъ.

(Проджжава са).

ЗА ВОСПИТАНИЕТО ВЪОБЩЕ.

Да кажеме сега нѣколко думи и за женското воспитание и образование. Нека говори кой що ще, а ние ще да явиме, че на жената и до днесъ още не са е дало онова мѣсто, което тя трѣба да занимава, т. е. че на нея и до тая минута глѣдатъ не като на човѣкъ, а като на нѣщо неопредѣленно, на нѣщо второстепенно, на нѣщо чуждо, на което назначението са сжстив само да украсава вѣнецътъ на своятъ повѣлителъ, да ражда дѣца, да ги подаа, да имъ разказва приказници за змѣйовече и за царските джщери, да имъ пѣе глупави

пѣсни, да ги людѣ и пр. и пр. Моралистите ни разска-
зватъ, че назначението на жената е голѣмо именно за
това, защото тя е длъжна да укрощава дивите страсти
на мъжътъ и да го утѣшава въ времето на неговите не-
сподуки, слѣдователно ней трѣба да са даде отдѣлно
отъ мъжътъ воспитание и образование, които би смот-
вѣтсвоваде на нейното назначение. За да потвърдятъ
своите велики открития и да увѣратъ невѣруещето чо-
вѣчество въ справедливостта на своите заключения, тие
ни привождатъ текстъ изъ свѣщенното писание и изъ
грцката и римската истории, указватъ ни на анатоми-
ческото сложение на жената и разсказватъ ни за ней-
ните домашни обязанности, които изискватъ специ-
ално приготовление. „Жената има множество свои ис-
ключителни занятия, слѣдователно тя нѣма време да са
занимава съ оние предмѣти, които сж принадлежностъ
на мъжете,“ говорятъ даже и най-новите педагози и го-
сподарствени мъже. — „Не разбираме, казваме ние. —
Вие казвате, че жената е обязана да воспита честни,
трудолюбиви и характерни граждани, а не позволявате ѝ
да изучи оние науки, които, по вашето собствено убѣж-
деніе, сждаватъ твърда воля, постоянство и здрави
идеи.“ — „Сичкото това е истина, но ако ние дадеме
на жената мъжско образование, то тя изгубва своята
женственностъ, която сжставлява най-главната нейна
предѣлъ и която ѝ сжздава такова уважение между мъ-
жете,“ отговарятъ тие. Разбира са, че тие понятия за
обязанностите на жената сж дивни, егоистични, глупави,
даже и гнуснава. Нека ни бжде позволено да кажеме
кратко и ясно, че по-напредъ отъ сичко педагогята
трѣба да измисли такива срѣдства, които би развили въ
жената (която е така сжщо човѣкъ) умствена бързина,
твърда воля и самостоятелни възрѣнния на сѣко едно
нѣщо. Ескирось говори, че умътъ и храбростта (разби-
ра са, че не военната храбростъ) сж много по-необходими
за жените, нежели за мъжете. Това е така. Ние знаеме,
че въ животътъ биватъ множество случаи, въ които сич-
кото спасение зависи отъ спокойствието и отъ рѣшител-
ността на жената. При сичкото това женското образо-
вание е изградено на такова неразумно основаіе, щото
образованните дѣвци и до днесъ още считатъ слабо-
нервността за нѣщо граціозно и женствено, което, по
неизвѣстни причини, са харесва на мъжете, т. е. на тѣх-
ните покупатели (съ зестра или съ прика отъ тѣхната
страна). А кой е кривъ въ сичкото това? — Ние смѣмо
можеме да кажемъ, че сичките нещастия произхождатъ
отъ мъжете, които и сами доволно чѣсто биватъ под-
вържени на сжщите слабости. Така напримѣръ, очидата
на новите учени и мислителі, които развалятъ очите
имъ, извжнрѣдното „почитание“ на жените, което при-
лича на подигравка, фалшивата гордостъ или увѣреніето
въ превжходството на мъжътъ предъ жената, които
доволно чѣсто иматъ каленъ характеръ, и пр. и пр., —
сичкото това ни доказва, че истинното образование се
още са намира въ своето младенчество. Ако Петаръ или
Павелъ изучава тая или оная наука, то я изучава не за
това, защото тя е наука и защото той не може да про-
живѣе безъ нея, а да стане разуменъ човѣкъ и да из-
корѣни изъ сжрдето си сичките оние дивни страсти, ко-
ито не сж свойствени нито на животните. А изъ сич-

кото това произдажатъ такива послѣдствия, щото нито
жената може да бжде строга изпълнителница на своите
човѣчески обязанности, нито мъжътъ да бжде сжвършенъ
човѣкъ. И така, учението и на двата пола трѣба да бжде
еднакво, защото науката, т. е. истината е свѣщенна
за сѣко разумно сжщество. Ако допуснемъ сжвмѣстното
обучение и на двата пола, то твърде скоро ще да из-
чезнатъ оние кални влѣчения, които са появяватъ у
разваленното човѣчество и които препятствуватъ на чо-
вѣкътъ да достигне до своето сжвършенство. Нека ни
бжде позволено да кажеме и това, че главната причина,
отъ която произхождатъ семейните раздори и несжгла-
сия, са заключава въ това, че жената не може да раз-
бере характерътъ на мъжътъ си, а мъжътъ да изучи
духовните влѣчения на жената си. И така, ако воспи-
таваме двѣте половини на човѣческитъ родъ, чегато
презъ животътъ си тие нѣма за какво да са сближатъ,
то не прекъсваме ли съ това необходимите общественни
сжвръзки? Не ние ли съ своите постоянни недовѣрня и
осторожности придаваме на невинното сближение на дѣ-
цата и отъ двата пола нѣкакавъ си каленъ характеръ,
който никога не би са появилъ при разумното отноше-
ние камъ тѣхъ? А какво ще да бжде сжстояніето на
онова общество, въ което мъжете отъ самото си мале-
лѣтство са приучаватъ да не уважаваатъ жените (дне-
шнѣто низкопоклонство на жените е за тѣхъ още по-
унизително, нежели старовременното робство), а жените
да не уважаваатъ сами себѣ си? . . . Обязанността на
сжвременното образование са сжстои преимущественно
въ това, щото човѣкътъ да очисти своятъ кржгозоръ,
да избистри умътъ си, да искорѣни сичките затмѣяющи
субверсия, да облеghi ходътъ на животътъ, да спаси ми-
слите си отъ вжображаемите препятствия, да отрси отъ
яката си глупавите, безполезните и мѣшающите на здра-
виятъ смисалъ обичаи и пр.; но ние видиме, че въ дне-
шните училища, а особено въ женските, по-голѣмата
частъ отъ предмѣтите, които са преподаватъ на бждѣ-
щите граждани и гражданки, са приспособляватъ не да
принесатъ свѣщенна полза, а да откриятъ нещастиятъ
пътъ камъ развратътъ и камъ безхарактерността. Ка-
жете ни, молиме ви са, защо вашите джщери сж обя-
зани отъ своите наставници да свиратъ на фортепиано,
да играятъ полки-мазурки, да праватъ нѣкакви си па-
кому не нужни цвѣти и пр. и пр.? Ние сме твърдо увѣ-
рени, че ни единъ баща и ни една майка не е въ сж-
стояніе да отговори разумно на нашиятъ въпросъ. „Ние
живѣеме между хора, слѣдователно, ако обществото на-
мира за потрѣбно да са изучава това или онова, то и
ние не трѣба да го пренебрѣгаваме,“ ще да каже баща-
та. — „Ако свиратъ сичките момичета, то трѣба да свирп
и наша Катинка. — Азъ обичамъ музиката, — и баща ѝ я
обича. Въ сегашното време ни едно момиче не може да
си намѣри добаръ мъжъ безъ музика и безъ френски,“
ще да каже майката. Кажете ни дѣ, не сж ли глупави
тие отговори? Ако деморализиранни Парижъ да би за-
хваналъ да ходи съ краката нагоре, то потрѣбно ли е и
за насъ да направиме сжщото? Ние са сжзнаваме, че
изучението на музиката и на сжвременните европейски
езици не е вредително, но тука са появява единъ твър-
де важенъ въпросъ, който унищожава почти окончателно

нашето заключение. Нека ни бъде позволено да кажем, че отъ учениците само една на стотѣхъ изуча свир-пята колко-годе спосно, а другите 99 брѣчатъ въ ушите на своите ближни сѣвѣтъ немилостиво. Освѣтъ това, музиката даже и на най-добрите артистки са продължава до замжеството имъ или до първото дѣте. Колкото за французскитѣ езикъ, който са изучава съ задни мисли, ние ще да кажем само това, че неговата полза е сѣмнителна, даже и убийствена. Тоя езикъ са не изучава даже и съ оная цѣлъ, съ която са изучава отъ мжжскитѣ полъ латинскитѣ, защото ни една жена, при днешното женско образование, не разбира истинната цѣлъ, съ която са изучава тоя или снѣ езикъ. Съ една дума, жените изучаватъ французскитѣ езикъ не да са възползватъ отъ умствените произвѣдения на французската литература, а да са надуватъ по обществените мѣста, даже и въ своята собствена къща, съ чужди фрази, които тие доволно чѣсто не разбиратъ. Но ние казахме, че изучението на тоя езикъ доволно чѣсто бива убийствено именно за това, че жените, на които са дава фалшиво образование, иматъ голѣма слабостъ да четатъ романи (а особено калните разкази на Полъ-де-Кока, фантастическите романи на майсторъ Дюма и безцвѣтните произвѣдения на Евгения Сю), изъ които са запознаватъ съ калните тайни на парижките мадами и изъ които почерпаватъ крайно развращающа храна. Но ние са отдалечихме отъ своятъ предметъ. Ако истинната наука е свѣщенна за мжжтѣ, то тя трѣба да бъде свѣщенна и за жената, слѣдователно разумното сближение на двата пола още отъ малолѣтството имъ съ помощта на положителните истини ще бъде полезно не само въ нравственно отношение, но и при изучението на предметите. Момченцата и момиченцата, които сж турени лице съ лице въ единъ класъ, ще да са стараятъ, разбира са, да преваратъ едни други, и това сжрѣвнование, безъ никакво сѣмнѣние, ще да удесетери тѣхните сили и ще да изгони изъ училищата повѣхналостта и равнодушного, които сж станале сѣвѣтъ обикновенни между учащите са. Докторъ Еразмъ сжобщава своите наблюдения надъ една школа отъ глухо-нѣми, въ която момиченцата, като биле обучавани отдѣлно отъ момченцата, останале въ своите познания почти на двѣ години по-слаби, ако и да са учили отъ сжщите учители. Когато началството забѣлѣжило сжщото това, то са рѣшило да сжедини двата пола въ времето на класовете, и послѣдствията биле плодови. Момчетата не само че са сравнѣ съ момчетата въ продълженного на твърде кратко време, но и тие послѣдните, като не ждале да останатъ по-долни отъ жените, удвоиле своите усилия и тѣхните успѣхи биле много по-бързи и по-голѣми. Разбира са, че главната причина, която въ гореказаниятъ случай е накарвала момичетата да не бждатъ до толкова внимателни камъ науката, са е заключала въ това, че освѣтъ урочните часове тие сж имале достаточное време да бждатъ жени, т. е. да не бждатъ хора, защото сж биле оставани подъ надзорѣтъ не на опитни смотрителници, а на различни слаби сжщества. Истина, че и послѣ смѣшеннето на двата пола, момчетата се още оставале подъ надзирателството на сжщите личности, но сжстѣзаннето побѣдило сжчките женски предразсѣдоци. Но намъ

твърде лесно могатъ да повторатъ извѣсната нѣзка и подла фраза, че „огнѣтъ и барутѣтъ никога не могатъ да са джржатъ заедно.“ Това е наистина така, но човѣктѣ и неговиятъ животъ нѣматъ нищо общо съ множество пословици, които сж измислени отъ различни развратни сжщества. Огнѣтъ никога не би можѣлъ да запали барутѣтъ, ако тоя барутъ да би билъ закритъ въ нравственна и непроницаема кутийка, т. е. ако на жената да би са дало правилно образование и ако отъ мжжтѣ да би са отнѣле оние груби понятия, които са го отдѣляле до сега отъ неговата бждща другарка. — Като разгѣдва сичкитѣ ходъ на човѣческитѣ животъ, отъ дѣтската му люлка и до юношескитѣ возрастъ, докторъ Ескирось обжрща своего внимание и на университетското образование. Той хвали Боннскитѣ и Гейделбергскитѣ университети и нѣмските професоре. Колкото за самите студенти (ученици), то камъ тѣхъ тоя са отнася доволно строго и осжжда тѣхнитѣ планки и ентини либерализмъ, който са ограничава само съ едни наикитени фрази за преобразованието на човѣчеството, — съ оние фрази, които твърде чѣсто произлизатъ подъ влиянието на приятелските угощения (подъ влиянието на виното и на пивото и въ облаците на тютюновиятъ димъ). Заедно съ тоя димъ са улѣтучватъ, захванатите безъ никакви основания, и сичките планове и намѣрения, и вчерашниятъ либералъ очѣква само окончанието на курсѣтъ са, за да попроси отъ „тиранете“ топло мѣстенце въ оная сжща администрация, противъ която е той възставалъ така пламенно преди нѣколко мѣсѣца. За честѣта на човѣктѣтъ нищо не може да бъде по-унизително отъ това доброволно робство: вѣрните, въ които е закованъ неводникѣтъ, могатъ да бждатъ разбити послѣ тѣшки усилия, а лакейскитѣ фракѣ, съ когото облачатъ свободниятъ човѣкъ, остава ягкъ до надгробната джка. Въ европейските господарства, а особено въ Франция, въ Австрия и въ Россия, това лакейство са е развило до невѣроятна степенъ. Личните интереси въ сегашното време сж станале непоколебима религия. А Ескирось говори, че е нещастенъ онзи народъ, у когото са появява робска наклонность камъ материалните выгоды.

(Продължава са).

Ч А Й.

(Отъ Л. Рудолфа).

Не трѣба никакво сѣмнѣние, че сжествува само единъ видъ чай, който наистина представлява много разновидности, а това е дало поводъ на множество ботаници да мислатъ, че чайното растение бива три вида. Главната причина, за да са появи подобно подраздѣление, е произлѣзла именно отъ това обстоятелство, че изсушенните листе на чайятъ ни представляватъ различие и по формата, и по цвѣтѣтъ, и по приготвеннето, но внимателните изслѣдования надъ изсушенните и послѣ смечченните вече листе на различни сортове чай сж доказале окончателно, че различиего между тѣхъ не е по-голѣмо отъ онова различие, което сжествува между разновидностите и на другите културни растения. Чайното

растение са представлява въ видъ на храстекъ, който достига, като бжде останенъ на неговото собствено развитие, до двайсетъ стъпки височина. Храстекътъ са раздѣлява при самиятъ корѣнъ на множество вѣтве и постоянно е покритъ отгоре до доле съ листе, които само въ младостта си биватъ покрити съ ситенъ махъ. Като остарѣятъ, тие приемаватъ коженъ видъ и продълговато-ланцетовидна или, да кажеме по-зѣрно, коническа форма, която са отличава съ прекрасенъ зеленъ цвѣтъ и съ сжвършено гладка повърхность. Цвѣтята му стоятъ на късички опашкици по 2—3 въ жглите на листата; тие иматъ бѣлъ цвѣтъ, биватъ шесто-перни, появяватъ са презъ есенята, по своята форма и величина приличатъ на шипки, но мершатъ слабо и иматъ въ себѣ си повече отъ 200 мустеца (Stamen) съ голѣми жълти зародци (топченца), така щото твърде нагледно украшаватъ растението. Плодътъ по своята форма прилича на круша и има видъ на кожеста покривка съ жърно, което има сходство съ орѣхъ, заключенъ въ дървенъ чуретка. Отечество на чайниятъ храстекъ са счита Китай; но мнозина говорятъ, че той произхожда собствено отъ полуостровътъ Корея, отъ дѣто билъ пренесенъ въ 816 г. послѣ р. х. въ Япония, а отъ тамъ въ 827 въ Китай. Въ Китай той е распространенъ до 40° сѣв. шир., а въ южните планинни мѣстности до височина отъ 500 до 800 стъпки надъ повърхността на морето, а особено по планините, които са намиратъ близо до границата на Бирманската империя. Въ Ассамъ чайниятъ храстъ расте въ изобилне въ диво сжстояние на височина отъ 6 до 8 хиляди стъпки, но тамошните жители сж твърде лениви, за да са занимаватъ съ неговата обработка. Въ Китай чайното дърво е распространено на сѣкаде. Въ нѣкои мѣста то почти безъ никакво старание образува граници между нивите и градините и по крайовете на пшичата; въ други мѣста обширни пространства сж преобърнати на чайни плантации, така щото сега въ Китай на това растение е посвѣщена плоскость отъ 1,372,450 квадратни мили. Изъ Корея чайътъ е билъ пресаденъ въ Япония и расте тамъ и по такива мѣста, дѣто бива снѣгъ и мразове, а това ни доказва, че е възможно да са пренесе и въ Европа. Въ Кохинкина и въ Тонкина насаждатъ голѣмо количество чай, но обработватъ го не така внимателно, както въ Китай. Освѣнъ това, мнозина сж са старале да го разведатъ въ Бенгалия, въ Бирманската империя, по восточната граница на Тибетъ и въ Ассамъ, и тие старания както са видя не ще да бждатъ безуспѣшни. Отъ о. Ява и отъ о. Цейлонъ са получаватъ вече сѣка година по нѣколко хиляди санджета съ чай. Но плантациите извънъ Азия, на мисъ Добра Надѣжда, на о. св. Елена и близо до Рио-Жанейро, и до днесъ още иматъ въ това отношение твърде малко значение. — Древнѣйшите извѣстия за употреблението на чайътъ възхожда до III. вѣкъ, а по думите на едно китайско сжчинение министрътъ на общественните работи, Вангмангъ, са занимавалъ съ разведѣние на чайътъ още въ половината на IV. вѣкъ. Въ 600 година единъ свѣщенникъ посмѣтвалъ императорътъ, който страдалъ отъ силно главоболне, да пие чай, и сполучниятъ успѣхъ отъ това сръдство станалъ причина, щото чайътъ да са распространи

твърде бързо. Древнѣйшето европейско сжчинение, въ което са упоминава за чайътъ, е Historia indica отъ Джованни Пиетро Мафей († 1608), която е издадена въ 1589 г. въ Лайденъ. Въ 1816 г. холандезките търговци, спорѣдъ както говорятъ нѣкои, привѣзле чай първъ пътъ въ Европа. Въ 1838 г. московските посланници донесе чай за даръ на царъ Михаила Теодоровича Романова. Преди двѣстѣ години чайътъ станалъ любимо питие въ Англия, така щото още въ 1660 г. парламентътъ са постаралъ да наложи на неговата търговия мито. Отъ тогава той влѣзалъ въ употребление повсемѣстно въ Европа, така щото сега, освѣнъ Китай, много други тропически страни са обогашаватъ съ неговото разведѣние. Линней първи е донесалъ въ Европа чайно растение, което са намирало въ жалостно сжстояние. Въ 1763 г. капитанъ Еккенбергъ донесалъ въ Готтенбургъ, и отъ тамъ въ Упсала първите растения, които израсле въ времето на неговото пътешествие отъ семена, посадени въ гърненца. Чайните храстеци израсватъ отъ посѣяните семена. Въ сѣка една ископана яма турятъ отъ 6 до 12 главици, отъ които са прихваща само $\frac{1}{5}$ часть. Послѣ това земята са наторява изобилно. Още презъ първата година сръдните растки (фидане) са прерѣзватъ, щото дървото да не расте твърде високо нагоре, а да са развѣтвява и да дава повече листе, които захващатъ да сжбиратъ на 4-та или на 5-та година. Истинните плантации са насаждатъ само по хълмистите мѣстности, по които храстеците са садатъ на разстояние отъ 3 стъпки единъ отъ други и достигатъ не повече отъ 2½ стъпки височина. Твърде малко храстеци надрасватъ останалите и достигатъ до 5 стъпки височина. На седмата година храстекътъ достига до човѣчески бой. Тогава го отрѣзватъ до корѣнътъ, и той захваща да расте изново. Сжбиранieto на листата бива два пъти презъ годината, презъ пролѣтътъ и презъ есенята, но не едновременно въ провинциите на сичката китайска империя. Най-добаръ чай дава първата обирка, която са сжвршва въ Маия и въ Юния, така щото презъ Септември и презъ Октомври въ Кантонъ са получаватъ вече товари съ прѣсенъ чай. Листата са откъсватъ съ рѣка, и за тая работа са главиватъ поденщици (гюндюлюкчие). Неопитниятъ работникъ набира въ продължението на денътъ не повече отъ 1½ фунтъ, но който е привикналъ камъ тая работа още отъ младостта си, той може да нахкса отъ 9 до 10 фунта. Да са испроваждатъ презъ морето могатъ само листата на младите отъ 3 до 8 годишни храстеци. Въ прѣсните листе са не забѣлжава овзи приленъ вкусъ и меризма, съ които чайътъ са отличава слѣдъ време. Неговите качества зависатъ отъ приготвлението, както и жърната на кафето, които въ своиятъ прѣсенъ видъ нѣматъ ни вкусъ, ни меризма. Освѣнъ това, ароматътъ на чайътъ са увеличава съ това, че въ него турятъ други растения, като напиримър, цвѣтъ отъ чайниятъ трендафилъ (*Rosa indica odoratissima*), въ Китай турятъ листе отъ *Camellia sasanqua*, а така сжщо и цвѣтъ отъ яминътъ (*Jasminum*) и отъ масличното дърво (*Olea fragrans*). Прѣсносжбранните листе са приготвляватъ съ два способа, съ сухъ способъ и съ влаженъ способъ. Въ първиятъ случай тѣхъ пекатъ на голѣми, желѣзни, нажежени джски, или на желѣзни листе, които

са вграждат въ пещъта. Най-напредъ ги нагрѣватъ по-легка, и тие завѣиватъ, а послѣ усилятъ горѣщината, и тие изсѣхаватъ сѣвѣршено. Горѣщите листе са изсипватъ на сухи рогожи, размѣсватъ са съ рѣцете, охлаждаватъ са и изново са простиратъ на желѣзните джски. Това са повтори отъ 4 до 6 пѣти. Послѣ това тие биватъ сѣвѣсѣмъ сухи, но губатъ повече отъ половината изъ своята тѣжестина, така щото отъ три фунта прѣснихъ листе излиза срѣднѣо число само единъ фунтъ сухъ чай. Освѣнъ това, изсушенните листе припимаватъ темнозеленъ или темнопеленъ цвѣтъ. Така са приготвяла зеде пиятъ чай. Черниятъ чай са приготвяла друго-яче, т. е. съ помощта на горѣща вода. Листата са турятъ въ голѣмо сито и оставятъ са надъ врѣла вода, щото парата да проникне между тѣхъ. По нѣкой пѣтъ тие са натоцяватъ и оставятъ въ продължението на половина минута и въ самата вода. Послѣ това мокрите листе са турятъ на горѣщите желѣзни джски и, дорде тие са сушатъ, нѣколко стотини работника ги свиватъ, т. е. правятъ отъ тѣхъ различни форми съ рѣцете, и отъ това са получаватъ различни сортове чай, отъ които сѣки има особенъ видъ. Ако днесъ ние и да можеме вече да считаме за доказанно, че сичките сортове на чайтъ произхождатъ отъ единъ видъ, но въ това сѣщо време намъ не трѣбать никакви доказателства, че по нѣкои мѣстности въ Китай са добива преимущественно зеленъ чай, а въ други черенъ, и че способите при приготвянето, а особенно при сѣвѣването на листата, биватъ твърде различни. Така сѣщо и у насъ, въ Европа, въ сѣка една мѣстность са приготвяла нѣкой предпочтителенъ сортъ вино. Достойнството на чайтъ не зависи до толкова отъ разновидността на храстѣцѣте, отъ които сѣ сѣбрали неговите листе, до колкото отъ степенята на зрѣлостята на листата и отъ способята на тѣхното приготвяние. По нѣкои мѣста въ Китай наблюдаватъ съ голѣмо внимание, щото да са не смѣсватъ оние листе, които сѣ набрани утрѣнѣта, съ оние, които сѣ набрани вечерѣта. Ето защо не е за чудо, ако сѣществуватъ толкова многочисленни сортове чай. Въ Китай, по увѣрението на единъ китайски рѣкописъ, различаватъ 36 сорта чай, а по мнѣнието на други — до 57 сорта, които, разбира са, не сичките постѣпватъ въ европейската търговня. Употрѣблението на сушените чайни листе за приготвянето сѣкому вече извѣстното питие са простира въ Китайската империя до най-старите времена. Вкусътъ на чайното питие зависи почти толкова отъ неговото приготвяние, колкото и отъ качеството на листата. Пиењето на чайтъ е распространено въ сегашното време въ Китай до толкова, щото едва ли то може да бѣде усилено, ако само са не увеличи народонаселението. Когато приѣмемъ числото на жителите само въ 200 милиона, като опредѣлимъ на сѣки човѣкъ само по 1½ фунтъ на годината, то ще да получимъ до 2½ милиона центнера (1 центнеръ има 44 оки) чай. Освѣнъ това, въ другите части на восточна Азия, въ Япония, въ Корея и др., са употрѣблява повече отъ 1 милионъ центнера чай, а ежегодно са занася въ Европа повече отъ 400,000 центнера, отъ които само въ Великобритания са употрѣбляватъ 25 милиона фунти, а въ Россия повече отъ 25 мил. ф. Тая цифра ни дава понятие за громадното число на

рѣцете, които са занимаватъ въ Китай съ разведѣнието на чайтъ. Мнозина сѣ мислиле да замѣнатъ чайтъ съ различни други растения, като напримѣръ, съ младите листе на портокалените дървета, съ младите листе на ягоди (Tragaria vesca) и на плюскавиците и съ цвѣтъ на скорорастлекътъ (Primula veris); но на едно отъ тие растения нѣма никакво подобие съ китайскиятъ чай. Него не могатъ да замѣнатъ даже и листата на дивата глогина (Crataegus Oxyacantha), които въ най-новото време сѣ захванале да сушатъ въ Англия, да ги приготвяватъ искусственно и да ги пиятъ намѣсто чай. Не е за чудо, че съ такава общеупотрѣбительна търговска стока, какавто е чайтъ, доволно чѣсто са срѣщатъ подправки и подмѣски. Говоратъ, че даже въ самиятъ Китай сушатъ и размѣсватъ съ прѣсните листе изпечените или сварените вече веднашъ чайни листове. Въ Англия, спорѣдъ както ни увѣриватъ, въ чайтъ смѣсватъ почти ежегодно около 5 милиона тѣрнови и дѣбови листе. Извѣстно е, че добриятъ и неагкий чай укрѣпљава и оживљава силите и възбужда приятно нервната система; но твърде агкийтъ и употрѣбляемиятъ безъ мѣра дѣйствува вредително, наркотически и произвежда значително разслабление. Не е излишно да притуримъ тука, че въ Китай откѣршватъ цѣли вѣтви чай и сушатъ ги заедно съ листата. Освѣнъ това, листата залепватъ съ едно липкаво вѣщество и преобразяватъ ги на доволно нечиста масса, изъ която са праватъ питички и пекатъ са. Въ такавъ видъ това питие са нарича керпиченъ чай. Него употрѣбляватъ сичките скитающа са племена, които живѣятъ по обширните азиатски равнини. Тие откѣсватъ отъ него парченце, тѣлчатъ го на прахъ и варатъ го въ вода или въ млѣко съ брашно и съ мастъ. На сѣверната китайска граница керпичниятъ чай твърде чѣсто са раздава на войската намѣсто пари или намѣсто тѣхната месѣчна заплата, и солдатѣте са хранатъ отъ него, а щото остане, са продава. Най-послѣ, ние трѣба да кажемъ и това, че отъ камъ сѣверната страна на Алтайските планини расте такава едно растение, което са нарича планински чай. Това растение не е нищо друго, освѣнъ Saxifraga crastiofolia (дебѣлолистна каменоломка). Той цвѣти въ Майя, около 14 дѣни, и изъ неговиятъ цвѣтъ тамошните жители си приготвяватъ питие, което, както ни увѣриватъ, твърде много прилича на чай. Казците сѣбиратъ така сѣщо въ голѣмо количество и ланските сухи листе на това растение и продаватъ ги намѣсто чай. Въобще това растение са счита за твърде полезно относительно здравнето. Даже и корѣните му са употрѣбляватъ като лѣкъ противъ гнѣлата трѣска *).

НАРОДНА ПѢСЕНЬ.

Сѣдяла Рада, Радоле,
Девеѣ години въ темница

*) Въ южна Америка (въ Бразилия) е захванало да са расширява твърде значително употрѣблението намѣсто китайски чай листата на кафеиното дърво. Въ листата на това растение, ако то и да принадлежи на сѣвѣсѣмъ друго растително семейство, са намира така сѣщо азотисто основно вѣщество, кофеинъ и шеинъ, които дѣйствуватъ твърде силно на нервната система. У насъ намѣсто чай пиятъ и цвѣтъ.

За бащини си борчове,
За братови си джагове,
За Николови кржавини
По гори и по планини.
Никой си пищо не знае,
Че сѣди Рада въ темница
Тажко ми деветъ години, —
И десетата наставя, —
Само войвода знаеше
И войводова унука.
Войвода чѣсто чѣстѣше
Въвъ Радина темница
И ѿ гозбица носѣше,
И стомна съ бистра водица.
Войвода Ради думаше:
„Радо де, бѣла бѣлгарко,
Ратишъ ли води войвода
Илѣ войводова унука,
Да та извада, извѣда!
Изъ тая темна темница?“
Рада войводу думаше:
„Войвода, кржавникъ делию,
Деветъ години ка сѣда,
И още деветъ сѣдявамъ
Въвъ тая темна темница,
И пакъ войвода неводвамъ
И войводова унука.“
Войвода Ради думаше:
„Радо де, бѣла бѣлгарко,
Я земи черенъ бѣлгаринъ,
Сжъ злато ще та затрупа,
Сжъ бисеръ ще та обниже,
По сребро ще та поведе.“
Рада войводу думаше:
„За мене трима печѣлатъ, —
Тейко и байчо двамата,
И пѣрво либе Никола.“
Токо ми това изрече,
Ей че си иде Никола
Сжъ триста жжати жжатици,
Сжъ торба кара грошове,
Сжъ джага пушка на рамо,
Сжъ позлатени пищове;
Право въ темница отиде,
Та па си Рада питаше:
„Тукъ ли си либе, Радо де?“
Рада Николу думаше:
„Тука сжъ, либе Никола,
Тука сжъ, ала зашто сжъ?
Лице ми, либе, повѣна,
Като доганска ябалка (?),
Очи ми, либе, угасле,
Като предъ сажце месѣцъ.“
Давъ Никола, заплащъ
И си борчове исплати,
Та си либето откупи
Отъ тая темна темница.

(Тая пѣсень, която са пѣе между пловдивски-
те павликене, е записана преди 25 години отъ
Константина Герова въ Пловдивъ).

КНИЖЕВНОСТЪ.

Пикильо Алиага или Мавритъ въ цару-
ванъето на Филипа III., отъ Евг. Скриба.
Преводъ Н. Михайловскаго. Томъ първий.
Издава Българското Печатарско Дружест-
во „Промышление.“ Цариградъ, 1875, in 8°,
стр. 160. Въпросъ. Защо учениге и неучениге пишатъ

и печататъ книги? Отговоръ. Защото у хората са е
появила потребностъ да знаятъ, т. е. да обогатятъ своятъ
умъ съ знание или съ духовна сила. В. А. потребна ли е
на човѣкъта такава сила, т. е. потребно ли му е да знае,
че Мария Стюартъ е имала хубави очи, че Филипъ II. е
ималъ криви зѣби, че Ахилесъ е обичалъ пѣржена риба, че
Копронимъ е омърсилъ кутелътъ си и пр. и пр.? О. — По-
чѣкайте, почѣкайте. Ние никога не би държали да нарѣ-
чеме знание изучението на оние предмѣти, които основаватъ
своите умозаключения на нѣкакви си баснословни и сжмни-
телни факти, на различни религиозни вѣрования, на сѣкакви
предположения, които нѣматъ въ себѣ си нищо общо съ
животътъ или съ истината, на народните предания, които са
измѣняватъ въ сѣки уста, въ сѣки разказъ и въ сѣко време,
и на патриотическите въодушевления, които зависатъ отъ
понятията и отъ вѣрованията на онова лице, което ги раз-
сказва или което ги забѣлжва. Представете си, че вие жи-
вѣте въ Цариградъ и че сте са рѣшили да опишете нѣкое
замѣтателно тѣржество, напримѣръ, бившата коронация на
Н. В. Султанътъ. Кажете ни сега, какво би разказале
на своите читатели за тая коронация, която вие помните
доста добре? Вие ще да имъ разкажете само онова, што
са е случило предъ вашите собствени очи и што сте чуле
отъ приятелите си. А можете ли въ такъвъ случай да на-
рѣчете своето описание пълно, правдоподобно и исключи-
телно вѣрно? Сѣки отъ васъ ще да са сжгласи съ назе, че
въ вашите забѣлжки ще да са появи само това, што ви
е направило впечатление. Но историците отиватъ по-далече.
Тие не биватъ задоволни отъ своето просто описание, а ста-
раятъ са да разкажатъ на своите читатели какви сж биле
духовните качества на тоя или на оня царъ, какви мисли
сж занимале умътъ му въ извѣстно време, какви сж биле
неговите намѣрения и пр., т. е. тие искатъ да обяснатъ не-
говиятъ характеръ и да извлѣкатъ изъ сичкото това вѣрно
заключение за бѣдѣцето величие или падение на държава-
та, на чиновниците, на народътъ и пр. Но можете ли вие,
кажете ни, да опредѣлите какъвъ е вашиятъ собственъ ха-
рактеръ, вашите мисли и желания, вашите стрѣмления и пр.?
Можете ли вие да ни увѣрите, че обстоятелствата ще да
са сложатъ така, што вашите намѣрения никога нѣма да
излѣзатъ изъ своята програма? Най-послѣ, можете ли вие
да ни увѣрите, че вашиятъ животъ ще да върви по гладакъ
и по неизмѣнимъ пѣтъ до самата ви смъртъ? Но тука сж-
ществуватъ и друго. Предположете си, че вие живѣте въ
XII. столѣтие и че сте преосвѣщенна личность; представете
си, че императорътъ ви е далъ топло мѣстенце и че вие
живѣте като бубрекъ въ лой; най-послѣ, предположете си,
че вие сте помолени да опишете историята на сжвремен-
ното вамъ царствование. Нека говори кой що ще, а вие ще
да кажеме, че вие ще да превжзнесете Алексѣя Комнина до
деветото небе и че ще да го сравните съ Херкулеса (по
мѣжеството) и съ Платона (по мѣдростъта), безъ да обър-
нете ни най-малко внимание на неговите слаби страни и
безъ да са побойте отъ общественото мнѣние, защото въ
вашето време не е сжществувала нито критика, нито жур-
налистика, нито здрави човѣчески понятия. Но да предпо-
ложиме, че вие сте живѣле на Св. Гора, че сте имале слу-
чай да видите Михаила Палеолога и че сте са рѣшили да
напишете история на неговото време. Когато си представи-
те сичкото това, то си предположете, че Михаилъ Палео-

логъ не е принесалъ на вашиятъ манастиръ никакви драго-
цѣнности и че е предпочелъ въ сѣко едно отношение Ивер-
скиятъ храмъ и неговите калугере, които сж му сготвили
превжскодно ѣдене и които сж го напоили съ старо кипрско
вино. Ние сме твърдо увѣрени, че вие би описале своятъ
императоръ не съ твърде свѣтли бои и че би му дала наз-
вание пиенецъ и „алчуши изродъ“. Трѣба да знаете и това,
че човѣческото сърце е било почти сѣкога еднакво еласти-
чно. Но ние знаеме, че старовременните грѣцки и римски
писатели не сж са ограничавали само съ своето време и съ
своето отечество, а писали сж и за далечното прошедше
на народностите и за историческите сжбития въ отдалече-
ните отъ тѣхъ народи, напримѣръ, за индийците, за перса-
те, за бактрианете, за скитите и др. Херодотъ пише за оние
народи, които никога не е виждалъ, а Ксенофонтъ ни раз-
сказва за археологията на оние господарства, за които не
сж знаѣле и тие сами. Ако разгледате съ особено внима-
ние древната и срѣдната история даже и отъ най-новите
историци, то на тѣхните страници ще да намирате много-
числени факти, които сж припознати вече отъ здравиятъ
разумъ за лжовни, и различни легенди, които не влизатъ
въ областта на историята. Само новата история, която осно-
вава своите заключения на многочислени свидѣтелства и на
неопровержими факти, сждържа въ себѣ си извѣстна досто-
вѣрностъ, ако нейните материяли и да са обработватъ даже
и до тая минута безъ критическа безпристрастностъ. Даже и
въ „Всеобщата история“ на Шийоссера ние намираме нѣм-
ски патриотизмъ, извѣстна слабостъ камъ нѣкои стари ха-
сѣре и крайно уважение камъ старовременните дѣца. По да
оставиме това. Ние считаме за голѣмо престѣпление да
разказваме на и безъ това суевѣрното човѣчество за под-
вигите на несжществуващите херои, за умѣтъ на непознатите
мѣдрецъ, за даровитостта на измисленните гении и пр. И
така, ние наричаме наука само онова, щото е основано на
неопровержими факти, на многочислени опити и на неоп-
ровержими доказателства. Истинната или положителната на-
ука никога не говори: „Ето що мисли за това Шийоссеръ
и ето що говори за онова Гервинусъ,“ а удостоуѣрява ни,
че „това е така, защото има свое доказателство и защото
не може да са опровергне.“ Ако положителната наука ти
говори, че цѣлото е по-голѣмо отъ своята часть, то ти мо-
жешъ да са увѣришъ съ очите си, да го постигнешъ съ
умѣтъ си и да го попишашъ съ рѣцете си, и да разбѣ-
решъ, че друго-яче не може и да бжде. Разбира са, че тие
истини не зависатъ отъ насъ и отъ нашите понятия, защото
сж са появили въ такавъ видъ безъ нашето желание и безъ
нашата помощъ. Ние твърде добре знаеме, че на матема-
тическите истини сж глѣдале сжсвѣтъмъ еднакво и китайските
астрономи, и грѣцките мѣдрецъ, и ингелизскиятъ протестантизъ
Нютонъ, и французскиятъ католикъ Клеро, и пр. Понятията
за сжставътъ на водата, за сжставътъ на въздухътъ, за ал-
гебрическите правила, за астрономическите изчисления и пр.
сж биле еднакви у сичките химици и астрономи, ако тие
да би биле: французе — католици, езуите, капуцинере или
материялисти; ингелизе — паписти, протестанти, квакери
или припадѣжащи на англиканската черкова; американци отъ
която и да би било секта, игаиянци, евреи, нѣмци, арабе,
турци, бѣлгаре, русси — на каквато религия или филосо-
фическа система тие и да би припадѣжѣле, сичките тие,
независимо отъ тѣхните нравствени убѣждения, са сжгла-

шаватъ въ положителните истини и нѣматъ сила да ги опро-
вжргнатъ. Нравственните науки (ако можеме да ги нарѣчѣме
науки), законодателните постановления и политическите тем-
денции на извѣстни личности ни представляватъ сжвжршенна
противоположностъ. Така напримѣръ, едни намиратъ за за-
конно онова, щото са счита за престѣпление отъ другито.
Американецътъ хвали и уважава своите постановления, а въ
Франция са прислѣдоватъ оние личности, които мислатъ ед-
накво съ американците. Съ една дума, почти въ сичките
господарства нравственните науки, политическо-економиче-
ските сжображения и юридическите постановления са сж-
стоятъ изъ смѣсъ отъ идеи справедливи и свѣщени, съ идеи
лжовни, чудни и сжмнителни, които сж приняти само за
това, защото сж сжществувале въ старите времена и защо-
то сж са уважале отъ нашите прадѣди. Ако да не би било
така, то не би сжществувале въ различни страни различни
убѣждения за едни и сжщи предмети. Преди нѣколко сто-
лѣтия сичките науки, исклучава са математиката, не сж
имале никаква система и никакво право да са наричатъ на-
уки. Естественните науки сж давале не по-удовлетворителни
обяснения на оние факти, които сж происходили въ приро-
дата, както и нравственните и политическите науки отно-
сително оние явления, които сж происходили около тѣхъ.
Ижрвите апостоли и изслѣдователи на природните науки сж
биле арабете и евреите, които сж биле принудени да са
боратъ и съ човѣческото невѣжество и съ неопредѣленните
нравствени понятия на народностите. Извѣстно е вече, че
сѣка една идея, която са прислѣдова и искорѣнява, са рас-
пространява много по-бжрзо, нежели оная истина, която са
ввожда въ животътъ на народътъ отъ силните. Но маврите
и евреите сж биле разсадници не на нравствени теории,
а на истината, която въ оние темни и груби времена са е
прислѣдовала съ голѣмо ожесточение. Извѣстно е вече, че
когато въ народътъ са е вкорѣнята нѣкоя политическа или
нравствена система, то тая система е могла да бжде исти-
на или лжовна, справедлива или несправедлива, но ней сж
биле длжни да са покоряватъ сичките „вѣрующъ“, защото
сѣки отъ тѣхъ са е накарвалъ да изпълнява своите обяза-
ности съ груба сила. Тѣшко и горко на онзи човѣкъ, ко-
йто са рѣшалъ да протестира противъ лжовните теории
или да проповѣда такава учение, което е противорѣчило
на гореказанните нравствени или политически постанове-
ния! Тоя човѣкъ, ако той да би вжзставалъ даже и противъ
най-безсмисленната несправедливостъ, би билъ нарѣченъ ма-
гносникъ, престѣпникъ и пр. За да подвжрдатъ своите за-
ключения съ неопровержими факти, нравственните хора го
затваряле въ темницата, сждили го, прочитале му нѣколко
параграфа изъ законътъ, бѣсѣле го, изгаряле го на ешафо-
тътъ, разхвжргале пѣпельта му по въздухътъ и пр. сжобразно
съ мѣстните обичаи и съ предписанията на законътъ, който
защиталъ съ сичките си сили припознатата веднашъ за сѣ-
кога нравствена система. Но природата или истината, тоя
силенъ и откровененъ херой, бжрзиятъ и свободниятъ гении,
щедриятъ съ своите дарове и желающиятъ да ги распро-
стрие и да изкорѣни своеволието, е постигналъ почти сѣ-
кога безжалостно съ оние празноглавци, които сж искале
да са боратъ даже и съ $2 \times 2 = 4$. Маврите, който са ста-
рали да очистатъ естественните науки отъ грубите суевѣрия
и отъ лжовните примѣси, работѣли добросовѣстно и глѣ-
дале на испанските христѣне съ сжжаление, защото при-

родата имъ откриваха своите тайни и защото имъ обяснява множество до това време необясними нѣща, на които човѣчеството е глѣдало съвсѣмъ съ други очи. Разбира се, че тѣхните занятия и тѣхните нови убѣждения не сж могле да са харесатъ на испанското духовенство, което е змало богати проценти отъ господарственните постановления и отъ слѣпорожденната испанска нравственостъ. Ако учените маври говорили, че водата е сжставена отъ водородъ и кислородъ, то благочестивите християне ги обвиняле, че тие сж еретици, магносници и пр., защото върховниятъ повѣлителъ запрѣщава на слабиятъ човѣкъ да разсѣждава за неговите тайни. „Покайте се, говорили тие, не оскѣрбявайте божие то могѣщество съ своите хитрини, не противорѣчете на божите закони, защото адските мъчения сж страшни . . . Вие трѣба да очистите душите си съ огнь и да са приготвите за райските градини.“ Послѣ тие човѣколюбиви сжвѣти мнимите еретици и магносници биле изваждани на кръстопѣтищата и изгаряни живи подъ ржкоплѣсканията на Христовите послѣдователи. Но истината продължала своето тържественно шетствие; семето падало на добра земя; появили са изобилни растения, и грубостта била побѣждана, ако и да пролила цѣли рѣки праведна кръвъ . . . Ни въ едно господарство грубостта, невѣжеството и религиозниятъ фанатизмъ не сж играли такива важни роли, каквито сж играли въ Испания; ни въ едно господарство не е било пролито толкова изобилно количество невинна кръвъ, колкото въ Испания; най-послѣ, ни въ една друга земя ние не срѣщаме такива ужасни варварства, такива свирѣпи прислѣдования и такива звѣрски мъчения, каквито въ Испания. „Но умственото пробуждение, при сичките старания и кръвопролития отъ страната на инквизицията, са распространило твърде бързо по сичка католическа Европа,“ говори Дреперъ. Но мавриите, които сж биле главната причина на това свѣто пробуждение, сж биле длжжни да погинатъ отъ свирѣпите прислѣдования на двата Филипа и на християнската инквизиция. Гореозаглавениятъ романъ отъ Евгения Скриба ни разказва сичките ония ужасни прислѣдования, които сж претърпѣле нещастните араби отъ грубостта, глупостта, невѣжеството и отъ човѣческиятъ егоизмъ. Почти сичките историци, освѣнз католическите моралисти, са сжзнаватъ, че изпжжданието или избението на маврите въ Испания, сж биле най-главната причина, която е довѣла това господарство до днешниятъ жалостно сжстояние. „Испанското господарство изгубило нѣколко стотини хилѣди умни хора, нѣколко стотини хилѣди честни и трудолюбиви граждани и нѣколко милиона работници,“ говори Шийосеръ. Главното достоинство на Скрибовиятъ романъ са сжстои въ това, че той е по-безпристрастенъ отъ множество политически истории, въ които са разказватъ гореказанните про изшествия, ако въ него и да са не срѣщатъ хронологически подробности и стратегически критики. Съ една дума, ние сме твърдо увѣрени, че изъ тоя романъ бжлгарскиятъ народъ ще да са опознае съ една частъ отъ испанската история много по-добре, нежели изъ школските учебници, които са занимаватъ повече съ личността на Филипа II и съ неговите велики планове, нежели съ самиятъ народъ. Разбира се, че като изказваме това свое мнѣние, ние никакъ не мислиме да увѣряваме читателите си, че описанията отъ Скриба произшествия сж вѣрни исторически и че трѣба да

са приѣматъ за неопровержима истина. Но отъ романистите не трѣба да са иска подобна вѣрностъ . . . Г. Н. Михайловски е превелъ доводно полезна книга.

ПОЛЕЗНИ КНИГИ.

- * Henkal. Allgemeine Waarenkunde, 3 Lfg. Lcx. 8.⁴
- * Feuser, P. N. Lehrbuch der Landwirthschaft f. das Volk. 3 Auf. gr. 8.
- * Вирховъ, Р. Сборникъ статей по естествознанию и медицинѣ. Цѣна 1 руб.
- * Масловскіи. Исторія развитія позвоночныхъ животныхъ. Цѣна 4 руб. Послѣдните двѣ книги ние не сме видѣли, но критиката ги препорѣчва.
- * Chansons populaires Bulgares (бжлгарски народни пѣсни), publiés par Aug. Dozov. Съ изяснителенъ французски текстъ и съ словарь на крайята. Продава се у Gerold's & Comp., Wien Stephansplatz. Цѣна 6 фиор.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Професоръ Фрицъ ни увѣрява, че презъ оная години, въ които са появляватъ много пятна (лехета) на слжнцето, ще да вали много градъ. Отъ каде дохождатъ и какъ ставатъ тие пятна, това още са не знае, но положително вече е извѣстно, че тие (пятна) въ единъ периодъ отъ 11 години постепенно растатъ и послѣ пакъ постепенно намаляватъ. Отъ два и половина вѣка насамъ учените постоянно сж са занимае съ тоя важенъ предметъ и въ послѣдните 70 години сж успѣли да познаватъ въ кои именно години ще да има повече пятна на слжнцето и въ кои по-малко. По сжщиятъ начинъ са е забѣлжало и за градѣтъ, т. е. че въ единъ периодъ отъ 11 години градѣтъ постепенно расте и са смалява. За да представи колкото са може по-ясно това явление, учениятъ професоръ е сжставилъ една таблица, въ която е забѣлжалъ съ особенно старание, колко пѣти и колко много е валилъ градъ нѣколко години наръдъ въ 25 различни европейски и не европейски страни. Отъ тие забѣлжки са види, че като захванеме отъ год. 1806 най-много градъ е падалъ въ год. 1817, 1830, 1838, 1848, 1860 и 1871 т. е. подиръ сѣки 11 год. А тие години сж биле или оние сжщите, въ които слжнцето е имало най-много пятна или въ слѣдующите послѣ тѣхъ години, защото е познато, че слжнцето е имало най-много пятна въ год. 1817, 1828, 1837, 1849, 1860 и 1871. Така сжщо са е забѣлжало, че градъ е валилъ най-малко тогава, когато слжнцето е имало най-малко пятна, т. е. въ год. 1810, 1823, 1834, 1844 и 1856. Има и други данни, които подтвърждаватъ сжщото това, за което ни увѣрява Фрицъ. Така напримѣръ, въ послѣдните двѣ десетогодишнини е валилъ 53 пѣти много силенъ и едаръ градъ, отъ които 33 пѣти сж са случили тжкмо тогава, когато слжнцето е имало най-много пятна. Още едно нѣщо е забѣлжилъ спомѣнатииятъ професоръ, т. е. че презъ оные лѣта е валило пакъ много градъ, на които презъ миналата зима сж са появлявале много сѣверни сияния. И за това той навежда доста примѣри.

* Въ непродлжително време ще да излѣзе изъ подъ печатъ популарно разказана бжлгарска история, за която ще да са раздаде отдѣлно обявление.

ОТЪ АДМИНИСТРАЦИЯТА.

Молиме нашите бжлградски премеранти да внесатъ стойно съта на вѣстникътъ г-ну Петру Фитору, у когото са намиратъ билетите.

— Учителъ, който е учителствувалъ въ Бжлградската школа, и е бивалъ педагогъ въ Бжлградската гимназия, търси учителско мѣсто. Кольто община са нуждае отъ такъвъ учителъ, нека са отнесе до редакцията на „Училище“ въ Русчукъ.